

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Hosted by Google

A. MAGAHUM

DRAMA

NGA

BINISAYA

ANG GUGMA SANG MAGULANGON

SA

TATLO KABAHIN

MOLO-ILOILO
1906

IMP. TAMATAN ON
Calle Iznart
ILOILO

*CRI
PV

Hosted by Google

Hosted by Google

"Ang gugma sang maluib"

DRAMA NGA BINISAYA

SA

TATLO CABAHIN

NGA

GUIN BUHAT CAG GUIN SULAT SA PULONG
NGA HILIGAY-NON, NI

Angel Magahum cag Merle

TINAWO

MGA ACTORES

Francisca.....	Leona de José
Roquita...	Matilde Dingcong
Oŝóy. *(Ang maluib.)*..	Felix de José
Prudencio.....	José Golez
Chua *(Ang insie.)*....	Vicente Mabunay
Aguí. *(Sologoon.)*.....	Jovito Mabunay
D. Pedro, *(Ang cachila)*	José Golez
Cabo sa guardia civil....	Andres Ponce
Guardia 1.a.....	Severiano Guanzon
Guardia 2.a.....	Manuel Velasco

Sang naga gahum pa ang España sa Filipinas.

Ang una nga pag pagua, sa teatro sa Molo sang 11 sa Enero 1903.

Molo-Iloilo 1.° sa Marzo 1906.

Hosted by Google

Habiendo cumplido con los requisitos que marca la ley de Propiedad intelectual, nadie tendrá derecho á reproducir en todo ó en parte esta obra sin la autorización del autor por escrito.

En las representaciones en los teatros, se tendrá que pagar un tanto por 100 para el autor, que es el 12 p% en la primera y el 3 p% en las demás.

Esta obra es propiedad del Autor.

Hosted by Google

PAMUNO, NGA GUIN PULONG NI GUINOONG FELIX DE JOSE, SANG UNA NGA PAG PAGUA SINI NGA DRAMA, SA TEATRO SA MOLO SANG 11 SA ENERO 1903.

Talahoron ngã mga guinoo ngã sa sini ngã pag tilipon yare carón naga talambong: bangud sa deeú ngã cadungananan, guin batiág sang taguiposoon co ang calipay sa pag pili sa acon ngã amó ang maga mitiang sang pilá ca tagá ngã mga pulong diri sa inio dunganon ngã atubangan; busa guina lauman co lamang ang inio pag-pasalo sang con amó ang masaypan sining acon carón iga hambal.

Sa idalum sang matahum ngã langit sa cabisay-an, sa guina silacan sang madabdab ngã casilao sang capaná, sa guina banaagan sang maaniag ngã casanag sang bulan, cag sa guina yuhumyuhum-an sang maambung cag manayanaya ngã cabitoonan; may isá ca mutiá ngã malahalen, pinilí ngã puhi sang dutá sa sidlangan, cag tampoc ngã maesililá sa bilidhon ngã duta sang mga bisaya.

Isá sa mga inanac sang Filipinas, bulac ngã naga pamucadcad, cag naga pangamion, sa tungá sang maaniag ngã catshuman sa mga maambong ngã puní sang catamnan.

Isá ca mutiá sa iya casimanua, isa ca bulac sa iya ngã natubu-an, cag isá ca caamion sa dutá ngã iya natawohan; apang, sa tungá sang matagsing cag maloló nga tingog sang capispisan, ngã naga hacló cag naga suyup sang matuyum niya ngã cuyum, sa tungá sang mga panaghoy sang hangin ngã naga dalá cag naga dapia sang mayuyum niya ngã cahumut, cag sa tungá sang tuburán ngã matin-ao, matinló, cag walay dagtá ngã subung sang bilidhon niya ngã taguiposoon, pumahayag ang masubá, mamirgao cag madulum nga bitoon, sang macahalanoclog cag macshalanusbú nia ngã capalaran.

Isa ca gugma ngã mahigcó, masangilil-ad, cag talamayon, pumutús sadtong isá ca taguiposoon ngã mabudhí, maluib, cubús, cag mapintas, ngã nag pópó sang iya purgañgo, nag pugday sang iya mga pinanid, cag nag dulá sang iya caamion.

Isá ca camut ngã tampalasan, baniagá cag mabangis, nag cuhá sang iya cabuhi, cag nag hatag sa iya, sang maminggao, masubú, cag macahalanoclog ngã camatayon. Busa, amó ini mga guinoo, ang guina tauag ngã; *Ang gugma sang maluib,*

Chin Bk Exch 19 Nov 1936

cay mahudhi cag maluĩb, ang gugma nga dili matinló sa isá ca taguiposcon.

Sa carón, amó ini ang amon igapaquita cag igapahayag diri sa dunganon ninio nga atubangan; cag sa ngalan sang nag talapá nga nag hicut cag nag paninũgusug sa pag paguá sini nga talan-auon, guina pangabay namon sa inio sa pag paquilooy, cag guina saligan namon ang inio pag pasaylo sang mga sayúp cag sang maculang sa amon cabús nga madangetan.

Subong man, sa ngalan sang nag himó cag nag sulát sini nga drama, naga hatag sing dili maisip nga pag panalamat sang pag padunũg ninio sa pag tambong cag pag tan ao sang iya diutay cag cubús nga buhat. Dili niya tuyó ang pag pangayó sang inio mga pag dayao, dili niya tuyo ang pag pabansag sang iya cubús ceayo cag madulum nga ngalan, condi ang iya tuyo cag guina pangabay, na a ang iya diutay nga buhat, macag hatag sing diutay man nga calipay, calingao linõanan, cag isá ca handumanan sang iya hinigugma nga casimanua, cag mga cauturan. Busa, guina pangayó lamang niya ang inio pag patauad, con basi may matalupandan camú sing diutay nga mga casauayan.

Hosted by Google

Nahauna ñga bahin

UNA ÑGA GUA

Si Francisca sa sulód sang iya balay, naga pungcó sa luyó sang isà ca lamesa cag naga basa sang sulát ni Prudencio. Cag naga casubó.

FRANCISCA—Naga padugang sang acon mga calisud ang sulát nga guin padalá sa acon ni Prudencio, cay naga siling nga maga sacáy sia sa Manilá ñga maga padayon didto sang iya pag toon. ¿Mahimó ayhan ñga dili mag pangalisud ini ñga taguiposoon bisan sa naquilala na niya sing maayo ang pag higugma sing himpit sang tauo ñga iya guina pacamahal sa tanan? Mahimó ayhan ñga sa pag bulag niya sa acon luyó dili mag turóc ang pag panduhaduha sa acon buot ñga maga puyó sia sing madugay nga mga adlao didto sa malayó ñga dutá?..... *(panumdum)* Naquilala co cutob sang magamay pa cami, ang pag catarung sang iya cabubut-on cag ang pag catinló sang iya taguiposo-on; cay ang catin-ao cag ang catinló niya, casubong

Hosted by Google

sang mutià sa sulód sang tipáy nga guin sagád cag guin pacanao sang acon sa iya pag higugma; apang. ¡sa Manilá!..... *(panumdum)* ¡Didto sa Manilá madamó ang babaye nga mga ma ayo-ayo, cag ayhan dili na sia maca dumdum sa acon! *(panumdum)* ¡Oh... Guina siling nga sa pag bulagay naga guican ang calimot... *(casubó)*

Icaduhà ñga guà

Si Prudencio pumalapit sing hinay sa cay Francisca, cag ini sa labing casubó nag tuquiahao ang olo.

Francisca—¡Ah! Prudencio..... *(panumdum)*

Prudencio—Hinigugma co nga Francisca: natinñgala acó sing dacá siná nga casubó nga imo carón guina paquitá sa acon. ¿Nabaton mo ang acon su át? *(Si Francisca ualá mag sabát; cag si Prudencio natiñgala paguid, lumingcud sing hinay sa iya luyó. Pumadayon.)* Dili aco macag pacút con anó ang mga nahanabó sa imo.

Francisca—¡Ay Prudencio! pamati-an mo cay paga suguiran ta icao. Sa tunga sadtong naga panalungdong nga cabuguason, sa tungá sadtong naga banagbanag nga capauá, cag sa tungá sadtong masadia nga ca agahon, pumahayag ang gal om nga nag pasubó sang himayá, nag paminñgao sang calipay, cag nag padulóm sang casanag. Ang acon taguiposo-on, casubang sadtong ma-

Hosted by Google

idlác ngã cabuguason ngã sa maputí niya ngã pag panalongdong naga lá-ao sa calipay; casubong sadtong madab-dab ngã capauá, ngã sa mapulá niya ngã pag banagbanag naga lan-tao sa himaya; cag casubong sadtongmatin-ao ngã ca-agahon, ngã sa matinõ niya ngã pag muclat tumalicod sa cagab-ihon; apang Prudencio pumahayag ang gal-om, ngã amó ang caminõao ngã nag pasubó sang acon taguiposo-on.

PRUDENCIO—Malolõ cag maminõao ang imo tinõog ngã subong sadtong pag canta sang pispis ngã macalolo oy ngã napilas cag naga panõanduhoy; masubó cag macahalanoclog ang imo mga pulong, ngã subong sadtong calaniog sang tinõog sang punay sa cagabihon, ngã naga panulabiton ¡Oh, Francisca ngã hinigugma sining acon taguiposo-on! ¿Dilí matu-od ngã sa du-ag sináng maaniag mo ngã nauong, sa panuloc sináng holóy mo ngã mga mtaá, cag sa yuhum sináng matahúm mo ngã mga bibig, naga pahayag ang pág pug-oc sa sulód siná ngã dughan nga natipigan sináng malahalon mo ngã taguiposo-on? ¿Dili matuod ngã ang hanõin ngã ma-amion ngã naga guá sa imo guininhaua, naga dalá sang balitá sa sulód, sinang casubó ngã imo guina batiag? ¡Ah! talahoron ngã Francisca: dilí acó maluyag mag tuloc ngã mag subong ca siná, cag asoye acó con mga sarang, cay con ining pag higugma co sa imo macag hatag sing casaquit, maualá sa acon ang himayá sa bug-os co ngã quinabuhí.

Hosted by Google

FRANCISCA—Panğutan-a yanáng hanğin nğa naga dupoydupoy cag naga dapia dirí sa aton, panğutan-a ang calinõng sinjng cahaponon nğa ang adlao maga talicud, cag maga ilis ang cagab-ihon; panğutan-a ang pag pitic sining acon taguiposo-on... ¡Ay! Prudencio: buot acó untá nğa masayuran mo ang naga dabdab dirí sa sulúd sang acon dughan, nğa dao maga bugrás sang mğa nahõt sang cailó co nğa taguiposo-on; sia, amó ang naga hatag sa acon sing pag casubõ; sia, amó ang naga hatag sa acon sing calisúd, cag sia, amó ang naga hatag sa acon sing pag panduhaduha; cay masayud ca, nğa buot paguid aco untá maga higugma sa imo sing labí, sa bug os co nğa qninabuhì.

PRUDENCIO—¡Bilidhon, cag talaheron nğa taguiposo-on! ¿Cay nğa-a man nğa sa silac sinang imo mğa pinamolong, sa sanag sinang imo mğa pag pasalig cag sa dabdab sinang imo nğa pag higugma, guina updan mo sing mğa pag panğalisud cag pag panduhaduha? ¿Anó balá ayhan ang iya siná mğa cahologan? ¿Sarang mo sa acon icag asoy hinigugma co nga Francisca?

FRANCISCA—Prudencio con ang mayuyum nğa tunog sa caagahon naga hatag sing caambong sa mğa pinanid sang cabulacan, con ang banagbanag sang capauá naga hatag sing matahúm nğa tinğug sa mga capispisan, cag con ang silac nga bulauan sang adlao naga hatag sing bag-o nga cabuhí sa tanan nga mga binuhat dirí sa calibutan, ang acon taguiposo-on, subong sang mga pi-

Hosted by Google

nanid sang bulac nga naga agum sang mayuyum nga tun-og sang imo gugma; subong sang matahum nga tinguc sang capispisan nga naga himayá sa pag banagbanag sang imo pinolonguan, cag isa sang mga binuhat nga naga cabuhí sa silac nga bulauan sang imo pinanug-an apang, masayud ca, nga ang madamul nga gatom sa maitum niya nga lambong naga palapit sa dacung cahisá sa pag tabon sa casanag sang himayá nga guina aguman sining acon taguiposo-on. ¡Ay Prudencio! ¿Matuod nga maga sacáy ca nga mapa Manilá? ¿Cag con didto na icao sa malayó nga dutá nga diti na nimo aco maquitá, maga higugma pa hayhan icao sa acon nga subong sining diri ca sa acon luyo, cag dilí ayhan mag lubád ang imo taguiposo-on. nga madulman sang mga babaye didto nga labi pa nga mga maayoayo sa acon?

PRUDENCIO—Matuod hinigugma co, nga aco maga sacáy nga mapa Manilá, cag amo yadto ang acon guin tugon sa imo sa acon sulát, masacáy aco nga maga padayon didto sang acon pag to-on; maga bulág aco sa imo luyó, dilí sa pag limot sang acon pag higugma; cay iní, amo ang nag sugo sa acon sa pag hinguabut sadtong ma silac nga purong nga acon iga halad cag iga puní sa imo bilidhon cag maaniag nga agtang. Sia amo ang maga buylog cag maga dabdab sa tanan nga oras sa acon dughan, maga lipay cag maga palá sang mga cabudlayan sa acon pag to-on; maga palayo aco sa imo luyo, cag dilí ca mag panduhaduha

Hosted by Google

nga ang acon taguiposo-on maga luya sa pag higugma cag malimot sa olohe sa imo; cay ang casubong niya nga acon iga paanguid, amó ang landong, nga son naga palayó ang lauas, naga labí pa guid ang iya pag lacù: amó man ini ang cahimtanĝan sang acon pag higugma; dilí mo pag cahadlucan cag pag calisdan, cay bisan aco maga bulág cag maga palayó sa imo, apang, sa tanán nĝa acon paga cadto-an, yará ca nĝa maga buylog, maga hupút, cag tag-iya guihapon sining acon taguiposo-on.

FRANCISCA—Matam-is, matuyum cag maloló nĝa mĝa pulong ang naga panĝamion sa imo mĝa bibig; apang camó nĝa mĝa lalaque, sulang caayo ang pag quilala niinio sang cahimtanĝan namon nĝa mga babaye. Dito sa Manilá, madamó cag dili maisip ang mĝa calipayan nĝa sarang nimo malinĝaoliinĝauan, madamó cag naga casarisarí ang ca-amion sang cabulacan nĝa guina dapiá sang hanĝin nĝa imo paga camagohan, madamó cag naga calainlain ang matahum cag matagsing nĝa tinĝog sang mĝa capispisan nĝa naga calacta cag imo paga catinĝalahan, cag dirí, ang caminĝao sang pag isa-isa, ang caimon sang acon amáy, ang casubú sa pag panumdum sa imo... ¡Ay! Prudencio: ayhan sa imo pag balic dirí, dilí na icao macaquilala sa acon.

PRUDENCIO—Dili na pag palayona hinigugma co yanáng matingas nĝa mĝa pulong nĝa guina bunĝat sang bilibhon mo nĝa mga bibig; tuman na ang mĝa casaquit nĝa guina batiag sining acon taguiposo-on; ilisí

Hosted by Google

sang mga calipay, cag pabalani sing himayá nga iga upud ang imo pag la-um cag pag salig sang acon matu-od nga pag higugma sa imo, pala-a na nga tanan sa imo bu-ot ang pag panduhaduha cag mga pag casubú, cag dumdumá lamang nga ang acon pag higugma, amó ang nag sogó sa pag pangitá co sadtong silac nga iga padabdab cag iga pabana-ag sa imo sa oleho sa bug os nga calibutan.

FRANCISCA—¿San-ó guid balá nga adlao icao masacáy?

PRUDENCIO—Dili nalamang madugay, cay con mag abút dirí an vapor nga naga viaje sa Manilá, amó na ang acon paga saquian. Si Roquita nga acon utud, maga duao dirí guihapon sa imo, nga maga upùd, maga bantay, cag maga lipay sang imo mga casubú; sa iya, batunon mo guihapon ang acon sulát con didto na aco sa Manilá; busa, *(tumiadug)* amó na aco, cay basi con mag abút na caron dirí ang imo amáy.

FRANCISCA—Prudencio, maga upùd sa imo cag maga buylog ang acon taguiposo-on sa tanán nga imo panlacatan *(isa ca guardapelo* Yare batuna ang isá ca guardapelo, cag sa sulùd sinà, yará ang acon retrato;... tipigan mo sing maayo nga subong sang taguiposo-on co *(isa ca bulac nga may dahon)* Cag ining isa cabilog nga bulac nga dalá ang iya dahon, halungan mo sing ma-ayo subong, sang cabuhi nacon.

PRUDENCIO—*(Hinalucan ang iya mga guinbaton)* Salamat salamat sing madamó hinigugma co; cag ining mga guin hatag mo, maga upúd cag

maga lipay guihapon sa acon. Busa, ¡adios sa imo, Francisca!

FRANCISCA—Ang Virgen maga bantay sa imo.

PRUDENCIO—Cag sa aton nga duha. *(halin)*

FRANCISCA—Guina lauman co cag guina saligan sing bug-os ang mga pinolongan ni Prudencio; ¿Naca sayúp aco ayhan sa iya bangud sang acon pag panduhaduha? ¿Naca sayúp aco ayhan sa dili pag salig sa dunganon niya nga taguiposo-on? ¡Ah!... dao dili pa aco maca-angay sang pag cadacú sang iya casingcasing; dao dili pa aco macag-angay sang iya matarung cag bilidhon nga mga pag higugma. ¡Oh! nga pag caluya cag pag capigao sang cabubut-on sang babaye nga naga padalá cag naga palupig sang lubhá sang hunáhuná. Amó ini ang madalí nga naga higugma-anay, nga naga antus sang mga calisdanan, bangud cay naga palupig sing dayon sang lubhá sang mga malain nga hunáhuná, busa, quinahanglan ang pag quilala sang pag cadacú sang taguiposo-on sadtong iya guina higugma, cag dili mag padaug sa hinalì sang sayúp nga hunáhuná *(quinagahud sa sulud.)* Dao yara na ang acon amáy nag abut, cag dao iya tinagug iná ang naga cagahod. *(Dayon cag mag basa sang libro.)* ¿Sin o namán hayhan inà sng iya guina aquigan?. .

Hosted by Google

Icatlo ñga guà

Si Chuà naga cagahod humalin sa sulàd, magud nga naya ticuany cay Aguì cag naga bunal

CHUÁ—¡Salamaje! Jauchiau! Gong-gong! ¡Salamaje! ¡Phá! ¿Anó abi iná sumong muhat sa acon? ¿Anó henné tuman acon sucgó? Phá! Salamaje!

AGUÍ—¡Araguy, araguy! ¡Abao Dios co ¡araguy!...

CHUÁ—¡Jauchiau! ¡Gong-gong imo! ¡Salamaje!... Pulong acon imo, mantay lang mayo dili sa malay, henné acon luyae sacá iman tauo; imo pasealo-pasealo lang henné tuman sa acon, ¿Ano ini muhat sumong, há? ¡Phá! ¡Pha! ¡Phá!...

AGUÍ—¡Aruguy! ¡aruguy! ¡abao Dios co! ¡abao Guino-o!... Pamati-e aco anay; nag anó man ini si tió Chuá ñga sagad lang aco sing bunal ñga ualá guid quitá sing salá. ¡Abao Guino-o co! ¡Abao Dios co!...

CHUÁ—Samát imo? samát imo pa? ¡Guapio! ¡Phá! Salamaje!... Con henné lang acon dimdim acon matà Isica, ¡Sús maliaose! pactaylo acon imo; segulo muong lang uolo.

AGUÍ—Anó balá ang salá co sa imo? dao ualá man aco sing salá guin sagad lang quita sini sing bunal.

CHUÁ—Acon hatac sa imo suedo, paccaon pa, pacmiste pa, imo ¿henné tuman acon sucgó? Máyo lang tauo tuman guit, henné ané tuman pac-halin lang dili sa malay; alí imo jauchiau guit, gong-gong pa,! salamaje!

Hosted by Google

AGUÍ—Nag tuman man aco untá sang imo caina guin siling, anhon mo cay nag latag pa aco sang acon linabhan, cay si Isca mo naga sacó uala ilisian, té guin saco-an co-man pag tinló ang iya mga naug. *(Pumalapit si Francisca cag uyatan si Agui sa camut.)*

CHUA—Samát imo lang? samát pa imo lasón! calón muong lang uolo. Isica, imo lang Aguí, dulo lang iya salamaje.

FRANCISCA—Carí ca Aguí dirí sa acon. *(Dayon dinalá sá Agui sa luyó sang iya guina pungco-an.)*

CHUÁ—¡Ah! Isica: paclangá lang imo iná imo Aguí, dulo gong-gong iya, jauchiau pa, tamat talamajo, salamaje, hinné tuman acon soc-gó; caencgon lang acon suedo, paccaon pa sa iya. *(halin.)*

FRANCISCA—¿Anó Aguí si tatay ngã guin panilagan co cutub pa sadtong isa ca adlao, dac sa naga buringot lang guihapon ang iya buot; cag anó ang salá mo ngã guin aquigan ca niya?

AGUÍ—Ualá-a, con di subong sinî pamatian imo bulá inday: sa acon pag bantá ngã si tatay mo, naga caaquig ayhan iná cay Densiong cag ambut con anó ang iya na-aquigan ngã ualá ta masayore; cay caina sang aga sang iya pag panaog dirí sa baláy, nag bilin sia sà acon ngã conõ bantayan co ieao sing ma-ayo, cag dili pag pasaca-on bisan sin-o sia ngã anac sang Dios, balibaran lang con ualá sia dirí; tè inday, inday, condí nag sacá dirí si Densiong?... Amó yadtong iya na-aquigan, cay conó guin pabaya-an co lamang ngã ualá aco mag tuman sang iya sugó ¡Vírgen santísima! ¡Abao, inday! Con dilí pa lamang ang pag palangá co sa imo

ñga dao guina paca-anác co icao cutob sang dietay pa, mahalin na guid aco dirí sinî ñga baláy cay dili na aco macabatás sinang guina himó sa acon ni tió Chuá. Nag saquit lang inday ang sulóc sulóc co:

FRANCISCA—Cailõ man si Aguí; apang, ¿ualá guid icao maca may-um con anõ ang guina pasingit ni tatay dirí sa baláy cag-ang naguiennan sang iya na-aquigan cay Densiong ñga naga sacá man ini guihapon dirí sa aton, cag cutub pa ganí sang magamáy camí ang amon pag hilirup?

AGUÍ—Ualá guid aco inday sinâ macan hangñup bisan dietay lamang; con di ayhan, sa bantá co, ñga guina suplot guid iná si tatay mo, sinang hanginon ñga dao naga caluyág man iná sa imo; si Ozóy balá, ang directorcillo sa tribunal; cay cutub sang pag sacá-sacá sinâ dirí, si tatay mo dao naluyag man mag sigad pamati sang iya sinâ mga suguid nga pulós lamang sa binugal, sa binutig.

FRANCISCA—Sa cay Ozóy? ualá ganí aco sinâ maga atubang, cay dili aco maluyag mag pamatí sang mga suguid sang tauo ñga pulós lamang sa binugal; cag sadto sang ibán ñga adlao sa panuloc co ñga dao nahisá sia sing dacú cay Densiong sang ila dirí pag hitabõ; cay sa iya, ualá guid aco maga sapac, cag con si Densiong ang mag paquighambal, amó ang acon guina sagad sing sabát.

AGUÍ—Matuod inday, ñga sa bantá co amõ guid iná ang naga suplot cay tió Chuá, cay naga ugõt balá sinâ ang iya buot mag tuloc cay

Hosted by Google

Densiong ñga mamag-an ang imo guyá con mag paguighambal ca, cag con sa iya mabug-at. ¡Sus! ang heehura siná sang tentancion ñga iná, dao guina suntõc ang matá co ñga mag tuloc, con mag hambal, dao subong sadtong naga paquig dacú sia abí ñga tauo, manñin alamon sia, cag mangaranon; uga-i, ambut naga caluyág lang iná sa imo, cay naga hiñgamô sang mangad balá sang insic.

FRANCISCA—Pabaye lamang Aguí ang iya dirá ñga guina himó, cay ang tauo ñga mala-in sing hunáhuná, mala-in man ang madañgatan; busa, la-inón co ang acon iga hambal, cag may iga suguid aco sa imo ñga con guina palangá mo aco maluyag ca mag pamatí.

AGUÍ—Palangá ta guid lamang bisan dilí caná mag siling sa acon. Neg anó man si inday; tan aua cay si Densiong imo naluyagan, condí naluyag man aco sa iya? cag si Osóy cay imo naaquigan. dao sa guina eusnit man ang acon guinhaua sináng hanñginon ñga iná.

FRANCISCA—Cag con mag calisud abi acô?

AGUÍ—Paga calisdan co man.

FRANCISCA—¿Cag con mag calipay?

AGUÍ—Calipayan man nacon.

FRANCISCA—Carón may iga suguid aco sa imo, cag tan-auon ta con maga calisud ca con maga calipay. Sa bantá co, dilí ca macagpacút sang acon guina batiag.

AGUÍ—Abao si inday, guin paaguí naman aco sa pactacon, isuguid naláng agud mahibalo-an ta con calisdanan con calipayan.

Hosted by Google

FRANCISCA—Amó iní, pamatian mo: si Densiong masacáy pa Manilà, ngà maga padayon didto sang iya pag to-on; dilí ca sini mag calisud ngà maualá sia dirí sa aton mgà matá?

AGUÍ—Con sa pag to-on ang iya didto iga cadto, ¿cay ngà-a man abí ngà pag caliadan ta? cag con madangat niya sa olohe ang ca-ayuhan, ¿cay sin-o balá iná, con dí imo maní

FRANCISCA—Matuod iná, ang sa imo Aguí guina pulong; cay amó iní: si Densiong, sa sugó sang iya gugma, maga biyá cag maga talicud anay sa aton, cay naga hingàbùt ngà maga cauhat sang caayohan ngà iya iga halad cag iga bugáy sa olohe sa acon cadunganan; busa Aguí ¿guina higugma, man nimo sia cag guina palangá?

AGUÍ..—Subung guid inday sang acon pag palangá cag pag higugma man sa imo.

FRANCISCA—*(Tumuluç sa ganha-an)* ¿Aguí? tan-auá con sin-o iná, cay dao may naga sacá sa bagdan; masulód aco sa acon cuarto cag pabilin ca lang dirí sing imo.

AGUÍ—H-o inday.

(Humalin si Francisca cag si Agui cumadto sa may ganha-an cag naquibút sa cay Osóy ngà naga sulod.)

Ecap-at ñga guá

Si Osóy pumalapit cay Aguí nga bu-ot mahalin

Osoy—¿Aguí? ¿diin si Chuá, yare sia diri?
Aguí—Ambut.
Osoy—¿Cay ñga-a man ñga naga ambut ca, uala ca macasayod con nana-ug sia cag con sa diin mag cadto?
Aguí—Yare man ya-to diri ca-ing; apang, ualá aco macahiba ó con nag lacát cag con di-en mag cadto.
Osoy—Dao ñga pag cayo man ñga tauo sini cay Aguí; abí con paga palanga-on mo aco, pañgita-an ta si ug bana ñga ma-ayo-ayo.
Aguí—¡Santos con ñga manugbalanta-y! ¿anó man ñga mga bana ang guina sala mo? iní lang ñga tauo si Osóy, dao ualá guí i pag tatap sang iya mga hambalanon.
Osoy—¿Dili ca balá m luvag sang bana? ca-ayo ayo sa imo, dze subong ca sang bulac...
Aguí—¡Ah! hinugay na aco dirá Osoy; dirí calang anay cay may paga buh-ton pa aco.
(Dinecup ni Osoy sa camut cag pungan.)
Osoy—Carí man anay; cabatás camán ñga baya-an mo aco diri ñga isá lamang?
Aguí—¡Ah! hinugay man cho; amó guid iná cay amó ini ang pag tuloc sa aton subunñgon lang quitá sicá.
Osoy—Carí camán anay dirí *(inuyatan sa sag-ang.)*
Aguí—¡Hinta man ay! cagaris sini ñga tauo cay Osóy; dao ualá man ini sing tinon-an; masucá sa balay sang tauo diil mag daiá sing

Hosted by Google

catahorán; con aco ang dalaga, abí maluyag lang aco sa imo. Marquig ca lamang sang acon mga guina panabát, apang icao guid ang may salá.

Osoy—Catigdá sing dilá sini cay Aguí; icao man lamang ang guina subong co siná sa pag olo-anga, cay dao palangá man nimo aco.

Aguí—¡Sus! carón palangá lang... *(halin.)*

(Si Osoy naga dayan dayan cag mag panumdum.)

Osoy—Ang pag hinğabut cag pag cau-hat sadtong butáng nğa naluyagan, quinahanglan ang pag himó anay sing nğa calalanğan cag ang pag hulám sang casilao sang ibán, agud madacúp cag ma-uyatan yadtong guina hinğamó; busa, ang batá sang insic nğa si Francisca, con sia may novio, quinahanglan ang pag himó anay sing calalanğan nğa amó ang maga balabag sa ila nğa duha; cag ini ualá aco sing iban nğa gamiton con dí ang insic, nğa nag patí na ganí sadtong butang-butang co nğa sulat, cag guin hatag sa iya sang isá ca adlao.

Icalima nga guá

Si Chuá nag camosta cay Osoy

Osoy—Maayo nğa hapon Chuá.

Chua—Ayo apon man, pongcó imo.

Osoy—¿Diin pa icao mag halin, sa imo tienda?

Chua—¡Ah! acon ualá himó calon apon cato sa tienda, cay dulu aquic sa Aguí bala; sala-

Hosted by Google

maje guit tauo: cabatas imo, acon hanman sa iya: Aguí, imo mantay lang mayo sa malay, hennè imo maya-an, con ale lang tauo calé, hennè imo tugutan sacá, malimat lang imo acon ualá pa puolé, hulaton lang iya acon abut. Salamaje Aguí, abut acon ualá iya; quitá lang guá sa pueta isa tauo, si Densiong batá; té, cabatás imo, Aguí, olehe pa iya abut sa acon, ammut con di-en iya halin. ¡Abao! pejuicio tauo, hennè guit aguanta iya, dulu guit gong-gong, jauchiau pa, tamat talamaje. Abi imo, con hennè lang dim-dim sa acon matá Isica, ¡ah! augay na iya pac-halin acon dilí sa malay; diauli guit buong lang uolo.

OSOY—Yadtong sulát nga acon naquitá sa dalan cag guin batag co sa imo sadtong isá ca adlao ¿nabasa na nimo cag nas yoran con ané ang mga natugon didto cag con sin-o ang tag iya sadto?

CHUA—Ho-o acon masa guit, cay acon himaló man masa iño sulat, to-on man acon sato anay. Atõ sulát imo quitá hatac sa acon, hennè acon suguit sa imo iya tucon, cay lain man, acon hatac lang sa imo namó salamat.

OSOY—Dilí na icao sinà mag panalamat, cag bisan sa anó lang nga oras, con may quinahanglan ca sa acon, handá aco sang acon masarangan. Yadto nga sulát agud imo mahibaloan, acon guin batag sa imo, cay naquita co sa iya sobre ang nalan ni Isca; busa, sa ualá sang mala-in nga tuyó, icao ang acon guin hatagan.

CHUA—Mayo man; mayo guit imo tauo: poleso,

Hosted by Google

tauo ini alam, butanan guit. Acon luyac guit imo tauo, misan haman, misan suguit, tanan matuot guit. Dito amon manua sa China, con alam ani tauo, namó guit luyac sa iya, diaulì quitá cuatá; ¡amao! tanantanán tahot si iya; ¡ah! tauo anì gonggong, hennè lang himaló misan anó, ualá guit iya fotuna, hennè quitá cuata.

OSOY—Matu-od iná ang sa imo Chuá cay aco sang naza to-on pa sa Manilá, may isa didto ca mangaranon nga may batá sia nga dalaga cag ma-ayo-ayo, Sang isa siná ca adlao, dinacùp sang guardiacivil, cay guin hulamán sia sing cabayo nga paga saquian sang cabo, cag guin pangayu-an pa sia sing manòc cag itlóg nga balunon, ualá niya pag pahulamá, cag pag hatagui. Sang pagca hibaló co sadto nga nahanabó, guilayón cumuhá aco papel, tintero cag pluma, mag curit sing pila ca letra, cag ipadalá sa comandante. Halus umabút ang guin dacúp nga iga sulùd sa bilango-an, ang guin sulud ang nag dalá sa iya, cay ang comandante naca quilala sa acon, nga con dilì niya pag sapacon ang acon sulát, madangat aco sa general, cag ayhan sia mabilangó man.

CHUA—*(Sa dacú nga catinga'a)* Mayo guit tauo alam; ¡amao! matuot guinacimil dulu guit iya pintas; con abi ualá imo, ató tauo seguio peleso guit, cas sitigo pa, umos lang iya pinac gas-sito pa, pobele lang iya matá dalaga. Acon hannoc guit siná tauo guadacimil.

OSOY—Cag massayud ca, nga yadto nga mangara-

non sang pag ca hibaló ngã aco ang nag luás sag nag tabang sa iya mga calisud, cumadto guid sa acon balay sag naga dalá sang pilac, ngã iga hatag sa acon; apang ualá naeon pag batuna, cay aco sa calo-oy, dili pilac ang acon tuyó; buas, sa pag quilala sang dacú niya ngã cabalaslan, guin taniag sa acon ang iya batá ngã iga paasaua.

CHUÁ—¿Anõ imo ualá pancasaua lang sa iya? ¡amac! imo ale guit fotuna, mayo suete.

OSOY—Ualá aco Chuá mag pangãsaua sadto cay ang acon naluyagan ngã paga pangãsau-on ang babaye ngã diri sa aton.

CHUA—¡Amac! anõ pa imo panquitá, ató namó guit pinac, mayo fotuna imo.

OSOY—Anhen co man ang pilac cay ualá aco sing quinahanglan; apang, dili matu-od ngã maayo guid pangãsau-on ang babaye ngã dirí sa aton?

CHUA—Amót imo con anõ, henné acon himaló imo gus-sito. Mayo man pancasaua mamaye dili aton, cay dili inio, himó guit misan ané palente; dito amon manua sa China, henné himõ pancasaua con estalo sa isa lang manua cay tanan tauo palente; himó pancasaua con estalo iya imán manua, henné palente.

OSOY—Matuod Chuá sa rasõn man iná ang imó sabát.

CHUA—Lason acon, lason man imo *manauag)* ¿Aguí? ¿Aguí? calé anay, dalá imo tamacó.

OSOY—May mga pilá na catuig ang imo pag puyo diri sa Filipinas?

CHUA—Segulo nobla na dua puolo tuit; acon amút

lang dulo guit gong-gong, pehele pa, olehe mulat, mulat guid panquitá, quitá man cuata.

Osoy—*(Sa luas)* Ini ngā insie madalí ngā maga pati sang acon iga suguid, dao naga palapit sa acoñ ang camút sang iya bata.

Jean-om nga guá

Si Aguí naga dalà sang isá ca cajón nga tabacó.

Aguí—Yare na ang tabacó.

Chua—Isica anó lang iya, di-en catò?

Aguí—Naga higdá, cay masaquit conó ang iya olo.

Chua—¡Ah! segulo dulo lang iya hannoc acon pacmunal ina. *(Nag aláo cay Osóy)* tamacó imo.

Osoy—*(Cumuha isá)* Salamat sing madamó.

Aguí—*(Sa luas)* Ang hechura lamang sining Osóy ngā ini, dao ang asuang, dao berdugo; abi ang pag bunal sa acon sang insio, sia guid sadto ang nag hicut.

Chua—Aguí, lacát na imo dito; pulong lang sa Isica, iya paemulong guit saquit nolo, hà?

Aguí—*(Naga quibut)* ¡Ay, Guino-o! ¡ay, Dios co! ¡ay, señor sang Vicente! balusí guid ang guin buhat sa acon ni Osóy. *(Humalin)*.

Osoy—Aco Chua, dili mangaranon, apang ang acon dungug, ca-alam cag cadacú, naga gu-ob ngā labí pa sang mangad; cay iga suguid cn sa imo, ngā sang isa ca adlao, nag abút dirí ang casogo-án sang Gobernador ngā guina padacùp ang tanán ngā mga naga talabacō sang apian; sang acon pag casayud sadto, sa guilayón guin pungan co ang

maga pandacup, cag balusan ang Gobernador nga dirí sinî nga banua, ualá guid sing bisan isa lamang nga naga tabacó sang apian. Con ualá aco sadto malo-oy, ayhan subong siná, yadto na nga tanán sa bilango-an. ¿Cag nacahibaló ca? nga ang sugo, laquip sa pag padacup ang mga insic.

CHUA—*(Nahadluc)* ¡Juapea!... *(cay Osóy)* Tamacó anay imo. Luyac guit acon imo paseal-paseal lang dilî sa malay *(Isa liuat ca tabacó)*

OSOY—Carón nga adiao, nag abút diri isa ca cachilá nga naga panucút sang buhis sang mga cabayo, cag sang mga salaquián, cag ang ualá pa conó macabayad, paga multahan.

CHUA—*(Nakibut)* ¡Sús maliaose!... acon duhá miloc camayo lacut lang sa caluaje ualá acon mayat pa iya muhis, segulo muta guit quita sa cachila.

OSOY—Dili ca mag multa, cag isiling mo lamang nga acon mga cabayo cag carruaje.

CHUA—Salamat lang; ¡amao! naimó guit acon imo camalasan. *(Humatag liuát lima ca tabaco.)*

OSOY—Dili na aco nag tabacó. cag aimó na aco anay Chuá. ¡Adios sa imo!

CHUA—Maton lang imo, mayo ini tamacó, iya guit Isica pacmuhat lang sa tauo.

OSOY—Ini nga tabacó batunon co cay iya ni Isca mo, Busa, amô na aco. cag dilî ca mahadluc sang multa sang imo cabayo cag salaquián.

CHUA—Ho; imo pasealo lang fime dilî sa malay, há?

OSOY—Mabalic aco ugaling dirí. ¡Adios sa imo!

Hosted by Google

CHUA—¡Adios man imo!

(Humalinsi Osoy, cag si Chuá mag dayan-dayan.)

CHUA—Osōy, iya tauo lang dulo guit luyac acon, cay ayo man iya, dulo alam, dulo isuc, hannoc guadacimil, comannante, gomenadon, genelan. Con iya pancasaua acon matá, ami Isica luyac sa iya, gusito man acon ¡Amao! segulo tanan tauo hannôc na sa acon, henné na lahoc-lahoc misan guadacimil, capitán, comisalio.

Icapito ñga guá

Si Roquita pumalapit cay Chuá

ROQUITA—Ma-ayo nga hapon sa imo Chuá.

CHUA—Dayon lang imo, tauác acon pa sa Isica.

(manauag) ¿Isica? ¿Isica? Quitang ale lang, panquitá iya sa imo.

ROQUITA—¿Sa di-en balà sia? ¿anó nagá masaquit?

CHUA—Pulong lang saquit iya uolo. Pungcō imo, acon diaulí guit tan-ao lang sa Isica, pastauac dito iya cuato. *(Halin)*

ROQUITA—Inî ngā insic, ma-ayo sing pamatasan, cay ang tanan ngā luyag ni Francisca guina hatagan nia cag guina bug-ayan ¡Cailó ngā batá ngā ualá na macag abut ang ilóy ngā subong man sa acon! Sang magamay pa camí, naca dum-dum aco guihapon sang guina pamulong niya sadto ngā naga siling sia sing: «Roquita, guina pacatam-is co guid cag iga calipay ngā con pag cabigon mo aco ngā isa nimo sa uto1; dul aco maluyag ngā pag bilangon

mo aco nga isa lamang nimo ca abián; cay masayod ca, nga dacú ang acon cahisá nga mag tuloc sa imo nga may naga higugma, cag guina higugma, nga isa ca utod; busa; bu-ot aco nga quitá mag isa ca mag utod.» Ho-o; ho-o Francisca, ang sabát nacon; isa ca sang acon utod nga paga higugma-on co subong man sa cay Prudencio. Sa guilayon, hinalucan co ang magayon cag ma-aniag nia nga agtang nga naga tuló ang acon mga luhá sa calipay; cag sia, humacus sa acon dughan, nga bumatiag sang alisbong sadtong cainit sang iya taguiposo-on. «Roquitá, ang pulong niya; sa carón utod cona icao tubtub sa camatayon.» Utod co icao, ang sabát co, dirí sa sulód sining acon dughan, cag ayhan ang langit naga tamúd sinì sa aton, nga naga bilog sang aton nga duha taguiposo-on. Ang amon mga luhá sa matá naga agay nga subong sang mga tinuló sang tun-og, nga naga hatag sing matahum nga du-ag sa cabulacan.

Ica-ualo nga guá

Si Francisca nag haluday sila ni Roquita

FRANCISCÁ—¡Roquita! ¿yare ca? Salamat pinalangá co nga guin du-ao mo aco, agud mag lipay ca sang masubo co nga taguiposo on. *(Dinasúp niya sa samút si Roquita.)*

ROQUITA—¿Cay nga-a nga naga casubó ca, anó ang nahanabó sa imo? *(mag pulungó sila.)*

Hosted by Google

FRNCISCA—¡Quitang nga acon hinigugma! nga pag caminĝao sining cahaponon, cay ang adlao naga baliquid sa pag bilin sa aton sang masubó niya nga pag yuhumyuhum; busa, ¿dili mag casubō ang imo taguipo-so-on con ang calipay mag talicúd sa aton?

ROQUITA—Francisca nga acon pinalangá: cutub sang magamay pa quitá, aco sa guihapon ang naga lipay sang imo mga pag ca subó, busa, asuye aco sing ma-athag, cay dili aco maluyag nga mag panĝalisud ca; ¿cag ualá balá icao maga cabig sa acon nga subong aco sang isa nimo ca utod? ¿naga panduha-duha ca pa, sa pag suguid sa acon sinang caminĝao nga nag turùc sa imo bu-ot? con dilí aco mag sayùp nahibalo-an co na yanang imo guina casubu-an; si Den-siong nga acon utod ma sacay, cag quitá paga talicdan, ¿dilì amó ini? ¿nag sayup aco ayhan¿

FRANCISCA—Ualá ca mag sayúp, cag amó ang acon guina casub-an; cay bisan matu-od nga ang iya tuyó ang mga ca-ayohan, apang, ang mag panumdum lamang nga maualá sia dirì sa aton atub-angan, mapi-ut ang hangin nga naga guá dirí sining acon dughan.

ROQUITA—Con si Densiong maga bulág sia sa aton, cay maga padayon sa Manilá sang iya pag to-on, dilí naton pag casubu-án, cay sa guihapon maga padalá man sia dirí sa aton sing sulát, cag maca sayud quitá sang iya didto sing cahimtangan. ¿Ualá na icao maca dumdum sang iya mga halambalanon sadtong mga magamay pa

Hosted by Google

quitâ? ¿naca dumdum ca sang mga pinilí cag matahum nga mga bulac nga iya guin himó nga purung cag guin puní sa imo bilidhon nga agtang? ¿anó conó ang iya mga guin mitlang? ¡Ah! yadto nga mga pulong con matam-is ang mga calantahon sang capispisan sa tanan nga aga sa pag gaua cag pag uag-uag sang capauá sang iya casanag, con matam-is ang ca-amien cag cahumút sang cabulacan sa pag pamusead sang ila mga pinanid, cag con matam-is ang cuyum sang mga bucád nga guina haclo sang mga alibangbang; ang guin mitlang ni Densiong nga nag guá sa iya mga bibig labí pa sa catam-is nga naga siling: «Iní nga purung nga acon guina butáng sa imo talahoron nga agtang, sa olohe paga ilisan nacon sang madab-dab labí pa sa bulauan.»

FRANCISCA—Quitang; ang imo dilá, subong sadtong iya sang isa ca pispis. Con matahum nga pamati-an ang cayuyó sang tingug sang tocmo sa cahaponon, cag ang caloló sang tingug sang salampatí sa cagab-ihon, ang imo tingug nga naga pabungat, sinang matam-is nga mga pulong sa imo mga bibig, labi pa nga maca lilipay tubtub dirí sa acon masulub-on nga t-guiposo-on. Matu-od, cag acon nadumduman yanang nag guá caron sa imo mga bibig. nga imo guin mitlang; apang si Densiong con malayó na sia diri sa aton, con didto na sia sa Manilá, con abután sing balati-an, cag con anó ang iya ma-aguihan, sa mga calalauran, sa malayó nga mga dutá... ¡Hay!

Hosted by Google

Quitang: amó ining mapintas nga huna-huná nga uala sing calo-oy naga saquit sang cailó co nga taguiposo-on.

ROQUITA—Pala-a iná sa imo bu-ot, ang mapintas nga paino-ino, cag isalig lamang sa nag himó cag tag-iya sining aton guina puyan. ¿Naquitá mo con ca-agahon ang pag banag-banag sang sidlangan, nga ang calibutan sa mahamo-oc nga catulugon casubung sang nag muclat nga naga yuhum-yuhum, manaya-naya, ma-ambong, nga naga pamatí sang matahum nga mga tinggug sang masadia nga calantahon sang tanan nga mga capispisan? ¿Naquita man nímo nga sa dili madugay naga amát sang la-ao ang ma-niag nga capauá nga sa madab dab nga mga silac maga bugáy cag maga uag-uag sa pag hatag sing calipay cag bag-o nga cabuhi sa tanan nga mga binuhat? ¿Naquitá nimo con cagab-ihon sa pag sana-ao sang bulan, ang matahúm nga cabito-onan sa pag pala-indis-indis sang ila mga igpát, naga hululát sa pag buyleg sa lalactan sadtong reina sa mga catinga-lahan nga puní sang lambong sa calangitan? ¿Sin-o siní ang tag buhat, sin-ó ang naga huput, sin-o ang naga uyat sang amó nga catahuman? ¿Sin-o ang mag bubu-ot, sin-o ang tag-iya sang tanán nga mga yaré dirí sa calibutan? ¡Ah! pinalangá co nga Francisca; ubós ta namán nasayoran nga amó yadtong mag bubuhat nga naga gahúm didto sa cahita-asan. Busa; dili mahimó nga si Densiong nga aton hinigugma cag maga bulág dirí sa aton luyó paga

Hosted by Google

abutan sing mga cala-utan sa iya panla-catan, cag balatî-an didto sa malayô nga dutá, con dilî sa iya pag bu-ot. Busa ha-ganhagana ang imo mga calisud, pala-a sa imo panumduman yanáng naga saquit sa imo, cag isalig sa gahum cag calo-oy sang langit.

FRANCISCA—¡Quitang!... ¡ángel ca nga guin padalá sang langit dirî sa calibutan, ang imo mga bibig calipayan, cag ang imo dughan cahimaya-an?

(Humaçus guilayon sa cay Quitang.)

ROQUITA—¡Angel camàn dirî sa dutá, Francisca nga acon pinalanga; ang ca-oniag mo ualá sing dagtá, cag ang imo taguiposo on isa ca mutiá!

(Mag hacusay sila nga duhá.)

Ica-siam nga guá

Si Aguí naga dalidali, cag pumalapit sa cay Quitang cag cay Francisca

FRANCISCA—¿Anô Aguí ang dalá mó?

AGUÍ—Yare ang sulát ni Densiong ay, iya ini guin padalá sa acon, cag conó igahatag co guid guilayón sa imo.

FRANCISCA—¿Sa acon?

AGUÍ—Ho-o *(Naga panĝita sa iya hauac.)*

ROQUITA—¿Sa di-en niya nag ihatag sa imo?

AGUÍ—Sa dalan *(Naga panĝita guihapon.)*

FRANCISCA—¿Cag sa di-en sia pumadayon?

AGUÍ—Ambut con di-in, naga sacô yadto. *(Naga panĝita sang sulát sa iya panió nga iya hambilay.)*

Hosted by Google

ROQUITA—Dalí dali-a na iná Aguí pag pañgintá cag ¿sa di-en balá nimo pag ibutáng?

AGUÍ—Ta-anay man; ¡abao! dao sa dilí na aco maca guinhaua sa inyo; naga tilic nalamang quitá, cay may naga pamancut, may naga pañgayó.

(Naquita na putôs sa pusud sang panió cag tinunghul cay Isca,) Tá, yare na. õ; *(hinatag)* Man, man nacasayud camó? guina tagõ co guid iná sing ma ayo, cay nahadlúc aco sa insic, basi masapuan aco, cag pag pacpacon namán quitá. Mag sagad uacal sang: pá, saosao, gong-gong, piapia, salamaje, dí tuman acon sogó. Abí inday Quitang con may ca-abian aco ñga civil, ipadacúp co guid iná si Osóy cag ipabacol sing ma-ayo, cay dao amó guid iná sia ang naga saged, suplut sa insic ñga naga pamatí man siná sa iya. Calain man siná Iuday sang tauo ñga palasuplot, cañgil-ad guid nacon. ¿Amó balá iná inday ang guina tauàg ñga bastos no? ¿ualá sing tinun-an cag pinani-irani

ROQUITA—Ho-o Aguí; dapat man guid ñga pag tamayon cag pág cañgil-aran ang hisá cag ang luib dirí sa calibutan, cay ang may batasan sinî, talamayon, caliuat ni Cain.

AGUÍ—Abí mo inday, iná si Osóy.,. ugaling basí hibatian lang quitá; iná ñga tauo, sa nadungan co sa cadamu-an, may batasan guid conó iná nga mahigcó ñga latum sa caugatan cag turue sa tul-an. Ang pag ca mahisa-on cag pag ca luib, cay ma ayo sa atubañgan cag mala in sa licud. Dao si Judas Escariote.

Hosted by Google

FRANCISCA—*(Sa pag catapus pag basa sang sulát.)* ¡Ay! Quitang; ang sulát ni Densiong naga siling, nga masacay na sia!

(Sa pag catapus pag pulong sini cumupó sa cay Quitang, cag si Agui naquibút quinulba-an.)

AGUI—¡Ay! ¡ay! ¡ay! na anó ca inday Isca?

TELON

Icaduha ñga bahin

UNA ÑGA GUA

Si Chuà naga pungcó cag naga tabacó sa hunsoy nga malabà, naga pañgalotcalót sang iya ti-el, naga pañguhà sàng higcó sa mga cocó, cag sa olehe mag amát sang ducá. Si Francisca sa olo-onhan sang insic, naga panahï sang isa ca panic. Sa dili madugay maguâ si Agui nga naga daldali, pacadto sa mga higad sa pag pañgitá sang silhig, cag sang iya pag caquitá mag panilhig. Nasalapay niya sing mabascug ang isa ca puncu an, lumagpóc, naquibót ang insic nga naga duca.

CHUA – ¡Ju pea!... ¿anó muhat subong, Aguí?
AGUÍ—Ualá á; naga panilhig aco.
CHUA—Huná-huná acon con anó, con ale imo amùt malati-an. ¡Ah! jauchiau, gong-gong lang tauo. A-a-a-a-a. *(Nag tagay sang ehá, nag inúm, cag nag ca ayo sang buhóc.)* Isica, ¿anó lang iná imo muhat?... ¡amao! imo ualá guit acón quitá candao-candao, fime lang sumo guyá, masamasa liblo, talamajo

Hosted by Google

talamajo, tapusin ani tauac sa Agui, haman-haman lang sa iya, tauac sa Quitang hain aga asta apon. ¡A-a-a-a-a! Pobele man iya Isica, lo-oy guit acon.

FRANCISCA—Ua'á man aco sing iban ngã paga buhaton.

CHUA—Luyac acon taloc sa imo, cantacanta lang sadia-sadia guit guvá, henné lang sumó, ¿anó ami lisuc imo? acon paclangá man, hatac man imo tanan gusito, con luyac lang saya, mayó, paniõ amanico, sapatiya, senelas, cuhá lang sa tinda; con ualá ani, macán lang sa amacen, sa imán tauo, ¿anõ pa ami imo lang sumó? Con luyac man sacáy sa calnaje himó man, con apon ani, agui lang sa Quitang pasealo-pasealo sa dalan, ¿imo sumó pa? ¿talamajo pa? Acon henné luyac imo sumó, imo talamajo; luyac lang acon, imo sadia-sadia guit, pagusito. Acon namó man pinac, pactaylo ani acon, puolè lang sa China, tanán-tanán milin guit acon sa imo. *(Si Agui dumuloj sa pag panilhig)*

FRANCISCA—Anhon mo lamang cay dao ualá man aco sing ibán ngã saráng maluyagan ngã paga himo-on cag linãao-linãauan.

CHUA—Con imo luyac canta-canta, acon lang macan guit piano, pactuon lang imo ¡amac! ató matá lang iya dalaga tenente mayõn, alam guit iya tocán, dulo aye palejo ampang-ampang lang: Satõ isá apon acon pasealo dito, acon sucgõ, suplicalo guit sa iya tocan piano, canta pa; iya samát sa acon himõ canta, pelo tapusin ani iya,

Hosted by Google

canta man acon; acon tug-an lang canta guit.

FRANCISCA—¿Cag anó man conó didto ang imo guin cant-? *(Si Agui naga hanĝa sa pag pamati.)*

CHUA—Amon malá cantá insic.

FRANCISCA—¿Anó abí nĝa pag canta mo?

CHUA—¿Luyac imo? ¿luyac man imo acon canta? hulat anay, acon canta guit calón. *(Nag ayo anay sang iya buhoe, binatae ang pihae nga ti-el, cag mag sugud pag canta nga guina updan sang pag cumpás sang camut cag olo.)* ¡Kong-ong! ¡kong-ikong-ong! ¡kong-i-suy!... ¡suy-duachuy!... ¡Eeé!... ¡Eeé!... ¡ikong-isuy!... ¡suy!... ¡suy! duachuy..:!

(Sang naga canta ang insie, si Agui nag haraehae.)

AGUÍ—¡Ja, ja, ja, ja, a a a a!... ¡Ja, ja, ja, ja, a a a a...! Ay Dios co? ay guino-o? Señor San Antonio?... ¡Ja, ja, ja, ja, a a a a!... ¡Abao, dao mapatay aco! Ja, ja, ja, ja...! *(Napu-ot sa hinalí ang pag cadlao ni Agui, cag mág cusmod nga cumadto gutlayon sa malayó cay sumampot si Osoy nga natinĝala sadto nga quinagahuá.)*

Icaduha nĝa guá

Si Osóy binutdng ang iya calo cag pumalapit

OSOY—Dao nĝa pag casadia man dirí sa inio. Ma-ayo nĝa aga sa imo Chuá, cag ma-ayo man nĝa aga sa imo Francisca.

CHUA—Ayo aga man: dayon imo, pungoó lang dilí sa siya. *(Si Osoy nag pungoo.)*

AGUÍ—Yare namán ang tentación nĝa ini, dao sa delenquente, dao sa berdugo; panulay balá

iní ohõ, cay dao guina suntue guid matu-od ang mata co mag tuloc. *(Dayon halin.)*

CHUA—Aná Osõy, atõ cachilá sucut lang muhis camayo, salaquian, ualá man iya cato dili sa acon, di-en iya calón?

OSOY—Nag padayon pa sia sa iban nga banua, cay sa iya pag paulí, amó na ugaling ang pag usisá dirí sang may mga cabayo cag mga salaquian.

CHUA—Ayó man sumong siná. Segulo con iya amút dilí calón annáo, iya usisá na tanán camayo, tanán salaquian. *(Nanumdum.)* ¡Juapeal ¡Juachiau! ¡Ahí ácon lipát lang, ualá guit dimdim pacsiling dito sa tenda, pactagó lang tanán salaquian, tanán caluaje, omnimus; con pacsucut cachilá muhis tanántanán, namó guit quitá mayalan sa iya.

OSOY—¿Cay nga-a balá, pila ang tanán nimo nga cabayo cag mga salaquian?

CHUA—¡Amao, namó guit, segulo camayo sobla anim docena; caluaje omnimus sobla man siam docena amí con pacsucton tanan muhis, sobla isa catus segulo mayalan.

OSOY—Dao natingala guid aco sing dacú, sinang cadamu-on na nga mga cabayo mo cag mga salaquian, ¿anó imo guina pahinacayan?

CHUA—Ualá man; acon maliguiá lang, comocio sa tauo.

OSOY—Naga pamaliguiá ca galí sang mga cabayo cag mga salaquian?

CHUA—Hó; maliguiá acon namó man macán, camatá-an dulo guit luyac ampang, camayo, caluaje omnimus malá, lata

OSOY—Nag dumdum aco con anõ nga mga cabayo

Hosted by Google

cag mga salaquian ang guina siling mo nga yadto sa imo tienda guina pamaliguia, galí cay hampangánan man lamang; con amó inà, ualá ca siná sing bayaran, con dí ang mga buhí, cag ang guina saquian nga mga carruaje, cag mga omnibus; apang dilí ca mag cahadlúc, cag isiling mo lamang nga acon.

CHUA—Salamat lang pamó imo.

(Umalao si Chuà sing tabacó, cag sáng pag catapus pag baton ni Osóy, pumalapit ini sa cay Francisca.)

OSOY—Nga pag ca pisan nga batá siní cay Isca; ayhan basí guina tigana na iná nga paga gamiton sá... sa pag casál sa imo? ¿Anó nga mga letra ang guina tahí mo sa siná nga paniõ?

CHUA—Sa Isica, ualá guit luyac tauo pancasaua lang sa iya, henné man suysuy. imo pacbilin lang anay dilí Osóy, haman-haman lang sa Isica, acon cato pá sa tinda, diau'l guit. *(Halin.)*

(Si Osóy pumungco sa luyo ni Francisca.

OSOY—¿Ualá sing may maluyag conõ nga mangasaua sa imo ang pulong ni tatay mo?... ¡Ah! ¿sin-ó lang ayhan ang maca quitá siná nga nauong nga dilí pag tudcan sing mga paghigugma? ¿sin-õ lang ayhan, ang tulucon siná nga mga matá nga dilí mag lapús sa taguiposo-on? ¿cag sin-õ lang ayhan ang malimot siná nga mga bibíg, sa tanan nga oras bisan sa catulogon? ¡Ay! Francisca; cutub sadto nga oras sang acon pag caquitá sa imo, sang isá siná ca hapon nga lumabáy ca sa dalan cag naga pacadto sa balày sang isá nimo ca abian, sumugud

ang cagamõ nga nag ualá sang calinóng sa sulud sining acon dughan. Ang imo la-ranan pumahayag sa acon, casubong sad-tong paná nga labing dalitan. Ang imo bayhon, sa tanán nga cagab-ihon, mapin-tas nga naga hucao sang mahámo-oc co nga catulugon. Cag iná nga mga bibíg mo, sa acon casing-casing, madalit nga sum-bilíng, sa ualay calo-oy dumulùt cag ua-lay patugsiling. ¿Dilí ca mahanusbó Fran-cisca sining cailó co nga cahimtanan? Sa di-en pa nimo itamúd yanáng bilídhon mo nga mga matá nga sa holõy niya nga mga panolóc naga bihag sing taguiposo-on? Calo-oye man con mga saráng, ining naga antus sa imo sing mga casaquitan.

FRANCISCA—Osóy; pag patauara aco; cay dilì coná saráng icag hatag sa imo ining dilí acon. Busa, agud nga imo masayoran acon iga suguid sa imo, nga may tag-iya na nga naga bu-ot cag naga hupút, nga acon gui-na higugma, cag guina tahod tub-tub sa camatayon.

(Si Osoy sa dacú nga caqnibút tumuhao.)

OSOY—¿Anó ang guina pamulong mo? ¿may tag-iya na, cag may guina higugma, guina tahud tub-tub sa camatayon? ¡Oh! ¡bulahan ang naga hupút cag naga tigay sinà nga ma-lahalon! ¡bulahan yadtong dughan nga nasudlan cag natipigan, nga tinugub sang calipay! ¡cag bulahan yadtong tag-iya nga guina higugma cag guina pacamahal sa bug-os nga quinabuhi! apang yadto nga suludlan nga natipigan, ¿subung guid ay han sang bulauan nga dilì mag lubád

cag mag lus-ao sa olehe nga mga adlao?

FRANCISCA—Dili mag lubad; cay putli, ulay, cag ualay dagtá; subung sang dughan sang isa ca batá nga ualay ca lu-ib cag mala-in nga hunahuná.

OSOY—¿Guina saligan mo guid ini nga tanán nga sa ualáy pag panduhaduha bisan diotay lamang?

FRANCISCA—Guina saligan co subung sang catarungan, cag guina lauman co subung sang cabubut-on.

OSOY—Con amó, ualá naguid sing calipayan ining acon cahimtangan, cag caron co palamang masayuran ining mala-in nacon nga capalaran. ¡Ay! Francisca; bisan icao may guina higugma na nga ibán, apang ang acon taguiposo-on maga higugma guihapon sa imo bisan sa tagó lamang; busa, uala aco sing ibán nga guina paquilo-oy, con dili nga con mga saráng, masuguiran mo ace lamang sang tauo nga labing bulahan, cag ang talahoron niya nga ngalan; cay agud mo masayuran, nga ini nga dughan maga higugma sang tanán nga imo guina pacamahal, cag ini nga taguiposo-on maga calipay sadtong imo cabulahanan.

FRANCISCA—Dili aco sarang nga macag suguid sa imo sang iya ngalan, cay ini nga dilá, mabug-at nga dili macag pangahás mag mitlang; busa, tuman na nga imo lamang masayuran, nga yadto sia sa malayó dirí sa acon luyó.

OSOY—¡Ay! Francisca; bisan sa dili na nime iná pag imitlang, sa ualay duha-duha acon na sia naquilal-an; busa cutub carón guina

batiag na sining acon dughan ang pag higugma, pag tahud, cag pag pacadacú sa iya. *(Sa luas)* ¡Oh! Prudencio; ualá ca sing palad, cay ang casing-casing co ualá mahisá sang imo calipayan. Aco ang guin padalá sang langit ñga maga balabag sa imo dalan. *(Nag tan-ao sang panio nga guina tahi-an ni Francisca.)* ¿Dilí amó iní ang iya matam-is ñga ñgalan, ñga nahamtang dirí sini ñga paniõ ñga imo guina tahi-an? ¿ualá aco mag sayúp?

FRANCISCA—*(Dao sa naquibút, tinago ang panio)* Ho-o; amó ini matu-od, cag acon igatigana ñga igahatag sa iya dirí pag abùt, tandá sa pag quilala sing himpit cag bug-os ñga acon sa iya pag higugma. *(Si Osóy cumagát sang iya bibig cag mamolong sa iya lang nga isa.)*

OSOY—¿Galí himpit cag bug-os ñga pag higugma? ¡Oh! subong lamang iná sang isá ca damgo, cay ang gugma co dilí mag sugút, cag ini ñga butoon amó ang maga balabag *(Sa eay Francisca)* Cabay pa ñga camõ ñga duha macagd-ñgat sang inio cabulahan ñga dayon. *(Tumindog.)*

FRANCISCA—Salamat sang imo mga pinolongan.

OSOY—Amó na aco Francisca; cag con manñgin anñgay iningimo olipon sang imo igasugó, sa tanán ñga oras naga hulát sa guihapon.

FRANCISCA—Adios sa imo Osóy.

(Humalin si Osoy, cag mag gua si Agui.)

Hosted by Google

Icatlo ñga guà

Si Agüi gumuá cag pumalapit cay Isca.

AGUÍ—¡Abao! inday; inday Isca, anõ man iná ñga tauo si Osõy ñga dao ualá guid aco siná sing mga pag salig; cay abi mo, bisan sa iya lamang siná sing panuluctuluc, guina culba-án güid aco mag tan-ao sang iya mga matá ñga naga pañgilás; dayon guid palanũgurug sang acon mga lauas, cag palanug-nao sang acon mga dapá-dapá, cay naga duclóng ang sulóc-sulóc co. ¡Cahadlúc nacon inday! cay ang huná-huná co, basî con anhon ca ayhan niya. Abi mo, sang naga hambal camó dirí, dirá man aco ay, naga panilag sa unhan ninio, cag naga pamatí aco sang tanán ninio ñga mga suguilanon.

FRANCISCA—Dilí ca Aguí mag catahap cag mag cahadluc, cay dilí man iná sia mag anô sa acon.

AGUÍ—Té abì, con pag intrimison ca niya ñga pag culu-caudason cag pag pahog-pahogon, ¡ambút! con anó ayhan ang mahanabó: labí pa con may hinganiban sia, masinguit guid aco sing duru, cag matia bao aco, agud mag gulubuc ang tanán ñga mga tauo. Ay Dios co? ay guino-o? ay señor san Vicinte? ¡malo-oy ca ñga luasa guid camí, cag dilí igtugut sa mga calaut!

FRÁNCISCA—¿Cay ñga-a man Aguí ñga naga huná-huná ca siná, anõ balá inà ñga tauo si

Osóy, mala-in?

Aguí—Ualá calâng inday siná macasayud; paga suguiran ta icao; apang, dilí caguid lamang mag palapus sa ibán, cay basí con matunggá-tunggá quitá, há?

Francisca—¿Anó balá ang nahibalo-an mo siná sa iya.

Aguí—Amó iní inday, pamati-an mo; ugaling ang dingding may dalungan conó, basí hibatián quitá.

Francisca—Dilí ca mag catahap, cay quitá man lamang dirí nga dúha.

Aguí—Amó ini: si Osóy ang cadamu-an nga nacaquilala siná sa iya, con mag tauág sa tagó lamang, «Ang malu-ib» cay iná conó nga tauo, malayó ca-ayo ang iya siná banua dirí sa aton; cag ang suguid, nga amó iná ang nag upùd sa mga civil sa pag dacup sadtong tauo nga nag pacadacú sa iya, cag nag pato-on. Yadto nga tauo may pilac, cag nag cabeza anay, tub tub sang o'ehe naca capitán sa banua. Nahanabō, nga sa ca-iping nga banua, may isá man ca mangaranon nga guin sacá sang mga buyông, cag madamú nga pilac ang nacuha. Sang mga pilá ca adlao, nadacúp ang iban sadto nga mga buyông. Sang sa cuartel na sang civil, natam-an na sang madamó nga silot sa pag usisá con sin-ó ang naga dumala sa ila, guin umid cag guin tudló, ang ca-ilō nga tauo nga nag pacadacù cay Osóy; cay yadto nga mga buyông, may dumùt balá cag ca-aquig sang pag capitán sa banua sadto nga tauo. Amó cag sang pag cahapon, guilayón na-

Hosted by Google

quitá sang cadamu-an, ngā si Osóy ca-upud sang mga civil, amō ang naga mandó sa pag dacúp, sang guin tudló sang mga buyóng. ¡Cala-in man inday sing palad sadto ngā tauo! cay nag baton sang dacú ngā silot sa ualá sia sing salá.

FRANCISCA—¿Cay ngā-a man ngā si Osóy amó ang nag upúd sa mga guardiacivil, sa pag dacúp sadtong guin tudlō sang mga buyóng, ngā amó ang nag dumala sa ila?

AGUÍ—Cay si Osóy conó, may nag hatag sa iya sing... ¿Mabati-an lang quitá ayhán siní, cag matunggá-tunggá quitá indayí?

FRANCISCA—¿Guin hatagan sang anó?

AGUÍ—*(Sa hinày.)* Guin taga-an conó sing... *(humutic)*

FRANCISCA—Con amó, matu-od.

AGUÍ—Amó ganì inday ca-ina ang acon nahadlucan, con ano-anohon ca niya, ¡mapagubuc guid aco sa mga tauo!

FRANCISCA—Dilí ca Aguí mag subong siná ngā maga gulá ca sa bilog ngā banua, cay dilí iná mahanabo sa acon. Matu-od nahibalo-an mo, ngā ang babaye maluya, mapigao, ngā dilì maca ahgay sang cabacud sang lalaquí; apang, ¿ano ang iya hinganiban ngā maga lupig cag maga da-ug sa ila? ¿masayud ca? amō ang caugdang; cay ang labing macahas, mga harás-harás, ang labing madalás, cag mga ualá sing pangandam, naga tahá, naga tahud, cag naga paca-ubus, sa atubangan sang babaye ngā maug-dang. Naquitá mo, cag nacabatì camán ayhán, sang mga halambalanon ni Osoy, cag ang iya cahimtangan caina dirí sa acon atubangan? ¿naquitá mo ang iya

catalao?

AGUÍ—Té, abí con si Densiong, ualá camán maga subung siná sa iya.

FRANCISCA—Si Densiong, bisan cami nãga higugmaanay nãga cutub pa sang magamay, apang ang iya pag higugma, pag cabig cag. pag tahud sa acon, subung aco sadtong isa man niya ca utud; cag aco amõ man, nãga ang acon guina batiag sa iya nãga pag higugma, dao dilí co mapa-in sa mãga mag uiutud, cay ualay dagtá, matinló, nãga ualá sing limbong.

AGUÍ—Matu-od ang imo inday; si Densiong laín guid yadto sing panimu-ot siná cay Osóy, cag dao nãga pag caligdong man iya sadto; bisan sa panindug, sa pamayhon, cag sa panicangticang anãgayán guid nãga tanàn; cag ang iya guyá ang ca-ayo-ayo, dao naga ca-anãgay guid sa imo. Abí con macasal na camó, masiling guid ang tauo sa inio, mag asaua camõ nãga capid.

FRANCISCA—*(Nanilag)* ¿Dao may naga sacá man Aguí sa hagdan? dalí ca, cag tan-auá con sin-o. *(Si Agui lumantao sa ganha an sa hagaan, cag mag panumbalic guilayon ngá naga curug.)*

AGUÌ—¡Jesus! ¡Jesus! inday cachilá, yará naga sacá, buranãguson; ¿di-en aco sinî masuhot?

FRANCISCA—Nãga pag camanó! naguid sa imo Aguì; pag pungcõ caláng dirá sa...

(Ualá na macagdayon si Francisca cay súmulúd ang cachilá; si Agui naga curug sinuhot ang iya olo sa idalum sang lamesa nga guina panahi-an ni Isca; tumindug ini guilayón nga nag camusta sa cachilá cag guin papungcó sa tunãà nga mga pulungcu-an.)

Hosted by Google

Icap-at ñga guá

Si Don Pedro binutang ang caló cag mag palapit cay Francisca.

PEDRO—Ma-ayo na arlao sa imo señorita.

FRÁNCISCA—Ma-ayo man ngã adlao; cag con mãga sarang ca macag pungcõ. *(Nag pungcó silá)* ¿Anó ang imo quinahanglan?

PEDRO—Sa chino may tuyó aco sa iya.

FRANCISCA—Sarang mo aco masuguiran con sin-ó ang imo ngãlan, cag con anó ang imo quinahanglan?

PEDRO—Aco si Don Pedro, cobrador sa impuesto sa caballo y vehículos; bu-ot aco maquita sa chino, cay según sa suguir sa acon san directorcillo sa tribunal, madamõ diri an iya caballo y carruaje. ¿Sa di-en sia macato?

FRANCISCA—Yadto pa sa iya tienda, cag con mahimõ ngã sarang ca macag hulat dirí sing macadalí ngã oras, paga ipatauág co.

PEDRO—Mayo man; mahimo guir niña.
(Si Agui naga amát-amát guá ang olo sa lamesa.)

FRANCISCA—Agui, taugá didto si tatay, dumalí cã cag isiling mo ngã yare ang cachilá naga hulat sa iya.

AGUÍ—Ho-o indav. *(Humalin si Agui nga may pág cahadlúc guihapon cag naga cumud sa iya lang ngã isá.)*

Basi con anhon quitá ayhan siná.

Hosted by Google

PEDRO—¿Icao niña batá san chino? Ualá aco mahuná-huná na may matahom na flores sa solor sini na pogar. ¿Pilá na ca tu-it an imo edat.

FRANCISCA—May mga napulo na carón cag siam ca tu-ig.

PEDRO—¿An imo iloy buhí pa, yare man sia dirì?

FRANCISCA—Ualá na aco sing ilóy cay napatay sang ualó pa lamang ca tu-ig ang acon edad.

PEDRO—¿May oter pa icao?

FRANCISCA—Ualá na, cay isa man lamang aco.

PEDRO—¡Pobre man icao niña! pero dilí icao malisut, cay más ma-ayo an isa, mapagusto guir sa tañan. Icao mayo-ayo, parejo san ángel; an imo tatay mangaranon, según sa suguir sa acon san imo novio na directorcillo, ¿Matu-or na madalí na an casamiento sa imo?

FRANCISCA—Ang guin suguid sa imo sang directorcillo sa tribunal, dilí ca siná nga tanán mag patí, cay lunsay mga cabutigan. Dirí sini nga banua, ualá sing tauo nga butigón cag hanginon nga mag labí pa siná sa iya. *(Sa luás)* Amó guid balá iní con mag paquiighambal sa bisayá ualà sing lipudlipud, cay dilí niya icatahá, cag cubus guid bala ca-ayo sa iya mga panulóc.

PEDRO—Seguro niña, na aquit ca san acon sa imo noticias. Nahibalo icao, nabisan ualá pa aco na tratar sa imo, naquilala coná icao sin mayo, cay an directorcillo na suguir sa acon; ná icao an iya novia. Niña con mapati icao sa acon mayo guir na esposo an castíla, cay con an castila mabana mo, maquita icao san España, Madrit, Barce-

Hosted by Google

lona; maquitá mo an ilustracion dito, na dilí maquita mo dirí sa Filipinas, cay dirí... uala guir sin ilustración.

FRANCISCA—Don Pedro; matu-od ang guina pulong mo nga diri sa Filipinas ualá guid sing ilustración, ¿cay sin-o sini ang may salá, ang mga filipinos con ang mga cachilá? Ayhan sa acon pag bantá dao dilí mag dalá diri ang Francia, ang Inglaterra, cag ang Alemania sang ila ilustracion, cay dilì man ini ila mga dutá; cag ang España don Pedro, ¿san-ō pa dirì maga padalá, sa catapusan sang calibutan?

PEDRO—Icao niña filibustera, seguro sa pila ca arlao, macato ca sa campo, madala sin fusil, pation mo an castila.

FRANCISCA—Ualá iná sa acon huná huná, con dì guina sabát co ang imo pulong nga guina tamay mo ang Filipinas cay ualá sing ilustración; busa, con mga isa icao ca Frances, Inglé, con Alemán, sarang ca macag pulong siná, agud maca batí ang España, ma huya, paga padalhan sang iya ilustración ang Filipinas.

PEDRO—Batá, dilí icao ma sagar sin pulong contra sa España, cay seguro an gobierno ma otor sa imo sin dilá.

FRANCISCA—Ang matu-od nga catarungan, ualá maga pangutod sin dilá. *(Sa luas.)* Con ma-ayo ini cag may pangitá sa España, dilí ini dirí mag panucut sang buis sang mga cabayo.

Hosted by Google

Ica-lima nga guá

Si Chuá pumalápit sa cachilá

CHUA—Bueno lìa señolía.

PEDRO—Buenos dias suya, ¿di-en halin icao?

CHUA—Sa tinda pa señolía, pungcó lang imo.

FRANCISCA—Con mga sarang don Pedro mahalín co ánay cay yare namán dirì si tatay.

PEDRO—A ios mayo-ayo na bata. *(Sa cay Chuá.)* Mayo-ayo an imo bata suya, matahom na adorno sa imo baláy; na tratar sia sa acon na aquit san acon sa iya noticias, contra niya an castila.

CHUA—¡Ah! señolìa quilala imo sa iya? si Isica lang pac tauac iya alan.

PEDRO—Sa pilá ca arlao, pa otór san gobierno an iya dila, na sagar sia porfia sa acon contra sa España.

CHUA—Pacencialo lang imo señolía, henné aquit sa iya, busungcan lang, ualá male, iya ale matá pa henné himaló lang con anô hamán sa tauo, con ayo lang con lain, pacencialo lang imo sa iya, hennè aquit. ¿Segulo imo ale lang tuyó sa acon? *(Humatag sing tabacó.)* Tamacó anay imo.

PEDRO—Bueno, salamat. ¿Pilá cabilog dirí an imo mga caballos?

CHUA—Dua miloc lang iya muhí.

PEDRO—¿Salaquian?

CHUA—Calauaje isa, ualá imán na.

PEDRO—¿Nabayar na icao san impuésto na para sa imo caballo y carruaje?.

Hosted by Google

CHUA—Acon uala mayat pa cay ualá man acon himaló. Osóy lang iya mayat pacsucut imo con pilá ¿Quilala imo Osóy? dilectocillo malá sa tilimunal?

PEDRO—Quilala aco sa iya; pues, mahíbalo icao, na mabayar guir sin multa quince pesos, cay na pasar na an término, dilí ganí ma bayar, seguro macuha guir sa imo an guardia civil.

CHUA—*(Quinulba-an)* ¡Joapea! ¡Joapea! guadacimil cuhá lang sa acon con henné mayat muta puoló lima pesus! *(Nag alão sing tabaco.)* Tamaco anay imo, acon calón mayat guit señolía.

PEDRO—Bueno; matuman guir sa sogo san gobierno, cay con dili, macato icao sa carlel.

CHUA—¡Joapea! *(Tumunghol sing papel de banco)* Maton imó, du puolõ pesu iná, papel lang iya de banco.

PEDRO—Sa caballo quince pesos, sa carruaje veinte.

CHUA— *Sa luás.)* ¡Joapea! ¡Joapea! duhapuolõ pesus pa, catloan lima tanán. ¡Sus malisosel... Calón haman naman iya pacdacpon quitá guadacimil ¡ hi pacbayat lang acon; iya henné quilistiano, henne looy sa acon. *(Humatag liudt papel de baneo)* Maton imo señolía, isa male puolo pesu, isá lima lang iya. Acon pacmaliguiá lang iná caluaje, camayo, ualá man acon pulós, gasito lang paccaon, mayat pa suedo sa cochelo.

PEDRO—Suya; según sa suguir sa acon madamo na tauo, mangaranon icao; may hacienda icao, may dacú na tienda, may matahom na bata, con icao may gusto, acó manasana sa cay Francisca; gusto icao sa acon?

Hosted by Google

CHUA—¡Ah! señolia; si isica, segulo luyac iya mana sa misayá lang; ammut henné acon himaló con iya luyac sa cachila.

PEDRO—An castila mayo guir sa indio, cay an indio natahor sa castila, an castila uala natahor sa indio. An indio con maquita sa acon, macuha guir san calo sa olo; pero an castila, dili macuha, con maquita sa indio. Aco, nahibalo na san novio san imo bata, an directorcillo sa tribunal; con aco may gusto isolor sa calabozo, buas sa aga, masilin lan aco sa guardiacivil sin: «Dacpon ninio an directorcillo isolor sa preso:» seguro mahimo; pero con an directorcillo masilin sin: «Dacpa ninio an castila isolor sa carcel» seguro... sia an masolor.

CHUA—Matu-ot iná imo haman; ogalin henné acon himaló sa Isica con sin-o luyac guit iya mana, con insic, con misayá con cachilá; iya pacgusito lang, con sin-ó luyac iya mana, acon hatac tanan iya gusito.

PEDRO—Chino, indio, castila; an castila labi sa tanán. Nasayor na aco, san tanán na costumbre diri sa Filipinas, na estar aco sin pito ca tuit, mahibaló sin mayo san polong san indio, na tudio sa acon an acon tio na fraile. ¿Masayor icao san fraile, maquilala mayo sa iya, con sin-o? An fraile, parejo san general, gobernador, capitán sa Filipinas; an fraile dacú na tauo, madamo sin mangar, macag-gahom; con gusto san fraile an iya cochero mahimo na capitan sa banua, sa masonor na arlao, an cochero san fraile, nadalá na san baston sa pag ca gobernadorcillo. Con masilin an fraile sa

Hosted by Google

sardiacivil: «An directorcillo sa tribunal filibustero cay ualá mahaloc sa acon camut isolor sa calabozo. «Mato-or, an directorcillo sa aga na masonor, dito na mamahao sa carcel.

CHUA—¡Amao! matu-ot guit, dolo gahom lang iya, tanán tauo hannoc guit sa iya, palejó Dios, tahot pa sa iya, palejo santos.

PEDRO—Pues aco sobrino san fraile.

CHUA—¿Matu-ot? ¡amao! ato isa alao, acon pasealo dito isa maláy ale quitá lang namó sotelo haman-haman sa dalaga; sacá palè palaile malá, aquit iya, ale pacmunal iya basiton tanán, ¡ah! paclaguio ila; pulong lang ató palí sa ila: «¡masing! ¡calamao! inio pasealo-pasealo lang ualá oficio, ale lang ocioso.» Acon pac-haloc lang sa iya camot, hatac pa misa male lima pesus, iya amigo guit sa acon, ualá man hamán, masing calamao acon, ¡amao! acon dolo guit hannoc palejo guadacimil.

PEDRO—Bueno, suya: macato pa aco sa iban na baláy sa pila ca arlao ma pasear aco liuat diri sa imo. *(Bu-ot na mahàlin ang cachilà, cag mag guá si Agui nga naga cahaalúc.)*

Icán-um nga guá

Si Aguí âili mag tuloc sa cachilà, pumalapit sa insic

CHUA—¿Anõ lang Aguí quinahanglan imo?

AGUÍ—Yará si Osõy, naga hulát sa idalum sa cachilá.

PEDRO—¿Sin-ó, an directorcillo? mayo cay aco may tuyo man sa iya. Adios chino.

Hosted by Google

CHUÁ—Adios señolla.

(Humalin ang cachilá cag namaneot ang inoic cay Agui.)

CHUÁ—Aguí, si Isica ¿di-en cato iya?

AGUÍ—Yadto sa jardìn niya, naquita co ñga duha silá ni Quitang.

CHUA—¡Ah! Quitang cale iya pa duao lang sa Isica; Calõn Aguí, acon cato pa sa tinda pacdim-dim lang imo siling sa Isica dito aco caon. *(Halin.)*

AGUÌ—Ho-o singanon co sia carón. *(Sa luas)* Dao sa guina culba-án guid aco sing dacú con anó ayhan ang mahanabõ sadto sa cachilá cag sa cay Osóy, cay sang yare dirí ang cachilá caina, si Osóy naga pamatí sang tanán niya ñga mga halambalanon, cag bu-ot unlá ñga masulúd, apang ualá na mag padayon cay nag panilag na amang dirá sa luyô sang puerta. Ay Dios co! anano ayhan sadto ang mahanabó.

(Nag gud si Quitang cag si Isca nga dayon nila pungco nga duha cag natinĝala sang cahimtanĝan ni Agui nga dao sa naga casubó.)

Ecapi-to ñga guá

Si Quitany umaliquid sa cay Ayui

ROQUITA—¿Anano Aguí ang nahanabó sa imo, ñga dao pag cadalum sang imo painoino, na umpauan na icao sang cahadlùc mo sa cachilá?

AGUÍ—¡Hay! inday quitang: con ang culbá co ca-ina sa cachilá napulõ lang, isá ça ga-

tus guid carõn sa, cay Osóy, sang pag sugó niya sa acon nãga pahibalo-õn co ang cachilá nãga guina hulát niya sa idalum; cay abí mo, nãga da-an con mag tuluc aco sang iya matá nãga dao sa guina quibang aco, ca-ina dao sa taquigan naguid aco sa cahadlúc, cay dao sa mahacad paman ang iya calimutao.

FRANCISCO—¿Cay nãga-a man tunãud sa anõ?

AGUÍ—Cay sa bantá co nãga may ca-aquig guid sia sa cachilá sang mãga halambalanon sadto ca-ina dirí sa imo con anó, cay naga panilag sia dirá sa luyô sang puerta.

ROQUITA—*(Cay Isca* Si O-õy labí iná nãga tauo sa cala-in sang tanan cay sa imo lamang caina guin sunguid sa acon didto sa hardín, nãga nag pahayag sia sa imo sang iya pag higugma, cag guin sunguid niya sa cachilá nãga paga casion sia sa imo; subong man yadtong sulát nãga iya lamang guin himó cag guin hatag sa insic nãga ang pulong iya ni Densiong, sa sini nãga mãga buhat, guina lauman co guid nãga si Osóy dilí ma-ayo sing taguiposo-on; malu-ib.

FRANCISCA—¿Cag maga patí camán? Sa natugon sa iya sulát nãga guin butang-butang cay Densiong cag guin hatag sa acon amay nãga carón acon nahibalo-an sing ma-ayo, nãga naga siling didto, si Densiong conó, nãga paga butanãan na namon siug catapusan nãga maga bulag na sing dayon, cay sia dilí na sa acon mag panãasaua, tunãud cay insic ang acon amay cag mohuyá sia sa tauo nãga mamolong nga nanãaseua lamang sia sa acon tunãud sa pilac. Amó ini Quitang ang guina sting

ngā pabatī-an co sa cadamu-an, ngī conó: Ang macauat naga dumdum ngī ang tanán pulos man ngā macauat subong sa iya. ¿Dili ini matu-od Quitang.

ROQUITA—Amó iná ang hunáhuná ni Osóy, cay sia, naga higugma sa imo ngā dilí matu-od con dí sa iban ngā butáng, amó man ini ang iya pag dumdum si cay Densiong, ngā subong sa iya. ¿Anó bolá ang pag tuag siná sa iya sang cadamu-an?

FRANCISCA— ng matu-ib, bangid sadtong iya guin himo sa iya... *(Tinacpan ni Agui ang bibà.)*

AGUÍ—¡Ay hipus inday, cay con hibatī-an quitá!

ROQUITA—Ang gugma ngā butig cag dili matinló sa taguiposo-on, iya sang mga tauo ngā malu-ib.

FRANCISCA—Matu-od ang sa imo: si Osóy may taguiposo-on ngā malu-ib; busá, ang iya pag higugma, sarang ngā matauág «Ang gugma sang malu-ib.» Sa carón baya-an tana ini ngā mga halambalanon, cag bu-ot aco ngā masuguiran mo aco sang guin padalá sa imo ni Densiong, cag ang iya natugon sa imo sa iya sulát.

ROQUITA—May guin padalá sia ngā isa ca libro ngā iga hatag sa imo, cag imo conó paga basahon sing ma-ayo: ang iya ngālan «Noli me tangere» cag ang sa acon «Filibusterismo» matahùm ngā balas hon, cag aton lamang conō ngā paga bulusbulusan sa pag basa; apang naga tugon guid sia, ngā halunggan cag dilí pag ipaquita bisan sa cay sin-ó, cay ang nag buhat cag nag sulát, amó ang isá ca bantug cag manginalamon ngā filipino ang doctor don Jose Rizal; ini

Hosted by Google

nga tauo ca-auay sang fraile, bangud sinang libro nga iya guin bubat, maca pamuclat sa aton mga matá, nga nega piyong, cag ualá maca quitá sang mga cala-inan nga guina himo diri sa aton sa Filipinas. Busa, guina pa-andaman guid sing ma-ayo ni Densiong ang aton pag basa, cay con mas-puan quita sang fraile sa ualay duha-duha paga hingadlan quita nga filibustera, cag iga patapoc sa malayó diri sa aton dutá.

FRÁNCISCA—Sa iya salát sa acon amo man iná sang iya mga natugon. Sa carón bu-ot guid aco mat n-ao sadto nga libro, cag maga upód aco sa imo didto sa inio baláy. *(Sa cay Aguí)* Aguí, dumalí ca, cag pahibalo-on mo si tatay nga didto aco maniaga sa balay ni Quitang.

AGUÍ—Ho-o inday.

Icap-um nga guá

Sa hinalí maga bailo ang cahimtangan. Maga pahoyag ang isa cadalan nga yara na si Osóy cag ang cachilá naga dumog. Sa pag capucan sang cachilá maguá ang isa ca cabo sa guardiacivil nga naga tucat sing hinay, cag naquibút, sang pag ca mulalong niya sang naga dulumuy

CABO—¡Abá!... ¿Anó ité...? ¡Tin-aan nang...!

(Dayon cag mag huyúp sa pag panguág sa iya pasiac sang iya mga caupdanan. Nag guá guilayon ang tao ca guardiacivil nga naga dalá sing manók

cag sang-pag caquitá sa iya cabo, pinilac sa unhán ang mga manoc cag mag hatag sing catahorán.)

CABO—*(Sa guardia)* Gapusin mo iyan isang ta-o. *(Tinudlo si Osoy.)*

GUARDIA—Opó. *(Guilayon dinacup si Osóy sa buteon, cag sang dao dili maca daug, binuligan sang cabo.)*

CABO—¡Putang ina...!

OSÓY—*(Sa cachilà)* ¡Amó ina ang balus sang isá ca tampál...

(Guin uba sang guardiacivil ang pangpton ni Osoy cag binunal sing mabascug sa iya. Guin sumbag, guina sipá, cag guin baclid. Humuyop naman ang cabo sa iya pasiyac, cag mag gud sa guilayon ang isa ca guardia nga naga lala sing mga sinipe nga saguing.)

CABO—Daloon mo ang castilá.

Pinilac sang guardia ang saguing, cag pumalapit sa cachilá nga naga liguid cag ualá sing calibutan. Ang cabo, sang pag catapus pag baclid sing sipong sa cay Osoy, sumiling.

CABO—Dalohin mo iyan sa cuartel.

Sa pag catapus sini pag pulong sa guardia, bumulig pag tabang sa cachilá. Sa sini, gumuá si Roquita cag si Francisca nga naga lacat silá sing hinay cag dao sa naga suguilanon; sang pag ca sugat nila sa cay Osoy, cag sang ila mamulalongan, naquibut silá cag quinulba-an; amó cag mag dalidali ang ila pag lacat padayon sumulod sa luyó. Ang cachilá sang naumpa-uan na, bumangon sing hinay nga guina agubay sang guardia, cag naga talabilis sang dugó. Sumin-guit.

PEDRO—¡Filibustero!... ¡filibustero! .. ¡filibustero!. .

Sang naga lacat na nga guina agubay sang guardia, magua si Agui, cag nag curug.

Hosted by Google

Acuí—¡Jesusmariosep! ¿quiseo co señor san Vicente!... ¡si Osóy galli!..

Naga dalidali aga sumuiod sa luyó.

TELON

Hosted by Google

Icatlo ñga bahin

Maga pahayag ang isa ca latagón, cag si Osoy magud sa mahinuy nga ticang nga naga lantao sa pag subang sang bulan. Naya panñgalucos sang delargo cag bayo, cag naga papalóng sang caló nga buri. May púñal sa hauac.

UNA ÑGA GUA

Si Osoy naga lantao sa malayo

Osoy—Naga panalondong na ang bulan, apang naga panñgilát ang calanñgitan... Diri sini ñga talon, malapit na sing mga ualó ca bulan ang acon pag puyõ cutub pa sang pag palaguio co sa bilango-an sadtong pag bunal co sa baló ñga nag litic ang olo sang baniagá ñga cachilá... ¡Filibustero! ¿filibustero ang pag tauag sa acon ñga iya aco guin tampa cag guin balusan co sing subung?... ¡Oh! ang malain co ñga capalaran, amó ang nag dalá sa acon diri si ning malisüd co carón ñga cahimtanñgan! Dili na aco maca paquitá sa sulud sang banua, cay ang justicia sa guibapon naga panñgitá cag naga lagás sa acon. Ini ñga acon

Hosted by Google

carón dinañgatan, naguican sang pag hiñgamô có sang anác sadtong baniagá ñga insic; cay con dilí natunñgud sa iya, ualá mag turúc sa acon ang cahisá cay Densiong, ang ca-aquig co sa yadtong bugalón ñga catchilá, cag ang pag balabag sa ila tubtub sa camatayon. ¡Ah! ualá na aco sing guina pa-abút ñga çalipay!... ¡na tapus na ang tanán co ñga himayá. cag si Densiong madalí na lamang ang iya pag puyó sa luyó ni Francisca, cay sa bantá co, ñga amó na ini ñga mga adlao ang iya pag abùt! ¿Maga calipay ang babaye ñga guin guicanan sining acon mga casaquitan, cag aco tubtub sa camatayon maga batás sining maminñgao ñga cahimtanñgan? ¿Maga himayá si Prudencio sa luyô ni Francisca? ¡Dilì ini mahimó ñga maga calipay ang ibán, cag aco naga calisud diri sini ñga talon! ¡Dilí mahimó ñga ini ñga gugma, indí mag turùc ang dumút ñga maga ñgutñgut diri sini ñga taguiposo-on!... Carón ñga gab-i, mags lacát aco sa pag cuhá cay Francisca didto sa iya balày; paga cauaton co sia, cag dalhon diri sini ñga puluy-an, ñga maga cabuhî camí cag maga calipay tubtub sa icamatay. *(Binayao ang puñal cag pag sulusid-inñon.)* Ini nga puñal, amô ang maga dalá dirí sang anác sang insic, sang himayá ni Densiong. *(Lumantao sang bulan.)* Yará na ang bulan naga sana-ao sa iya pag subáng; carón sa pag panalondong namán sang cabuguason, may upúd na acô dirí sa talon *(Tinagúb ang puñal cag lumacát.)*

Hosted by Google

Ica-duha nga guá

Maga baylo sa hinali ang cahimtangan nga maga pahayag ang sulód sang balay sang insic. Si Prudencio magua cag mag dayandayan

PRUDENCIO—Sa acon pag bantá nga si Francisca ualá pa maga dumdum nga sa sini nga oras yare na aco dirí sa iya baláy, cay sang didto aco sa Manilá, ang natugon co sa iva sa acon sulát, nga ini nga semana amo na ang acon pag abut. Dao subong lamang yadto sang isa ca damgo sa acon hunáhuna, ang nag-ligad nga napuló na carón ca bulan. Dao ualá lamang madugay con pag-dumdumon co yadtong adlao sang acon dirí pag halín nga ang tanán dao sa guina panoloc co nga naga calasubú sang acon pag talicúd, cag carón guina panan-ao co ang tanán nga naga caiasadia sining acon pag abút Apang natingala aco sing dacú sining acon carón guina batiág nga naga abút sa acon dughan, ang labing dacú nga mga pag casubú. ¿May malain ayhán nga mga balitá carón nga gab-i sang con anó ang mahanabó? Guina abút aco sing mga pag catalao, nga naga pacurug sang acon calauasan; apang, basí ayhán tungud lamang ini nga yare na aco carón sa sulud sang balay ni Francisca.

(Nag dayandayan si Prudencio, cag mag guá si Agui nga naga dalá sang yahong nga may ché, cag ualá maca quitá cay Densiong.)

Hosted by Google

Icatlo ñga guá

Si Prudencio. pumalapit cay Agui nga naquibut cag dungan nga nabuy-an ang yahong.

AGUÍ—¡Jesus! ¡abimariasantisima! *(Damalagán sa unhan, cag manumbalic sang pag ca mulalong cay Densiong.)* ¡Abao! si totó Densiong ¿yare caná galí? ¿san-ó pa icao mag abút dirí? ¡ca quibút lang ang acon! ang dumdum co con ang cachilá naman *(Quinusi sa buteon.)*

PRUDENCIO—Ualá palamang aco diri madugay, ¿oag di-en si Francisca? ¿ma-ayo man sia cutub sang ualá aco diri? Ualá man guid sia mag masaquit?

AGUÍ—Ma-ayo man ñga subong sang imo dirí pag halín; hulát caláng anay dirí ha? cay pahibalo-on co sia didto sa iya sulód. *(Bu-ot unta madalagan.)*

PRUDENCIO—Carí ca anay dirí Aguí, indí ca mag halín, cay may iga paquisayod aco sa imo.

AGUÍ—Si totó Densicng man; guín sascohan mo aco ñga ualá guid mag catingog, anó pa na ulá lang ang chá sang insic *(Naga angá, quinusi namán liuat si Densiong.)* ¡Ú, ú, caquibút guid nacon ay! *(Pinulot ang yahong.)*

PRUDENCIO—Cutub sang ualá aco dirí, ¿anó man ang guina himó ni Francisca? ¿cag anó dirí ang nahanabó?

AGUÍ—Si totó cadugay na sa acon, carón ugaling macahibaló ca siná sa iya, há? ta-anay cay taugon co sia. *(Madalagan naman untá,)*

Hosted by Google

Prudencio—Carí dao dirí anay, pag hulàt, cag dilí ca mag sagad sing sacó cay may iga paqui-ana pa aco sa imo. ¿Anó si Francisca, matu-od balá ngã pag caslon untá sa cay Osõy cag sa cachilá?

Aguí—¿Nag anó man iní si totó Densiong? ¿pilá na yadto ang iya bana, duha? ¿cag icatlo sa imo? ¡Ja, ja, ja! *(Pinicnit ang sàg-ang ni Densiong.)*

Prudenco—Matu-od man Aguì ang sa imo; naga salá na lamang aco sang acon guina hambal, cay dao dilí camón mapuegan, buot aco untá masiling, ngã con matu-od ang acon pabati-an didto sa Maquilá ngã si Francisca guin pangasaua ni Osoy cag sang cachilá?

Aguí—¿Sin- ¿yadtong hangĩnón ngã directorcillo anay sa tribunal, cag yadtong hugalón ngã naga panucut sang buhis sang cabayo cag mga salaquian?

Prudencio—Ho-o; dao amó bulá con ualá aco mag sayùp.

Aguì—Ang hangĩnón ngã naga panucút sang buhis sang cabayo, nangãsaua ang iya olo sa baló, cay nag litic ngã guin cucut sila ni Osõy sang pag bunal sa iya sa ... ngã dao butóng ang iya laghóng, cay nag ... galón ngã directorcillo, nangãsaua man sa duha ca lubid sang guardia-civil ngã nag aras sa duha niya-ca sico ngã nag sipung sang pag baclid sa iya, cay guin ... úp sia cag binilangó dayon; apang ¡dao ngã pag casubó man totó sadtong nahuabé!

Prudencio—¿Cag di-en silá carón? ¿anó ang ila nadangatan?

Hosted by Google

Aguí—Si Osõy, may mga isa ca semana sa bilangoan, cag maca ¡palaguiõ; cay ambut con anó nga pag ca butáng; ang bati nga naca lapús sa salóg, cay iya guin lumcab; cag guina pangitá guihapon sang guardiacivil, cay conó, ang sala sadto, tibiestelero,.. biliostele-telero; ambút-à, con anó gani ang pag tauág siná, apang, tubtub carón ualá guihapon maquitá, cay ang bati, nga yadto sa talon nag tulisan na conó.

Prudencio—¿Ang cachilá, na pa-ano man?

Aguí—Ang cachilá, sang pag ca umpao sa iya cay nalipong anay, nag sagad singuit sang: ¡libustelero! ¡bilustele-telero! ambút-á, con amó iná ang pag tauág; cag sang dido na sa tribunal, guin bulong ang pilás sa iya olo; cag sang pilá ca adlao nga nag ayo na, ualá naguid dirí mag polopaquitá, cay nahuyâ man balá; cag sang olehe ang suguid nga conó nag paulí sa luyô sang frai le nga iya tiyó.

Prudencio—¡Ah! yaeto nga cachilá ¿hinablos galí sang fraile? con naca asoy ca sing ma-ayo sang guin guicanan sang ila sadto pag anay, asuye, cag talastasi sing ma-ayo aco.

Aguí—¡Si totõ Densiong man, ay! cadugay na sang aton suguilanon dirí cag ualá guihapon yadto maca hibaló si inday Isca nga yare caná.

Prudencio—Dilí ca anay mag halin con dilí mo aco ma-asuyan sang acon guina paqui-ana sa-imo, cay bu-ot guid aco masayud.

Aguí—Tá subong sini pamati-an mo: ang cachilá nag sacá dirí cay maga sucut sa insic sang buhis sang iya cabayo cag carruaje; ¡ahay!

Hosted by Google

guin multahan paman niya ang insic sing catlo-an cag lima ca pisos! Anay sang nabaton na niya ang pilac, humambal sa insic nga mangasaua sia conó cay Isca, cag guin sagad niya sing tamay ang director-cillo. Si Osóy, naca bati sini nga mga pag tamay sa iya, cay musacá man untá dirí; apang nag dulog lamang ira sa luyó sang ganha-an cag mag panilág; amó cag sang dilí na sia balá macag batas sa pag pamatí, hinulát niya ang cachilá sa insium, cag nag buyiog silá sa dalan. Sang naga lacat silá, nahanabó man sadto nga may isa ca tauo nga nag tonghol sang sulát sa cachilá. ¡Ahay! galí toto Densiong; yadto nga cachilá... ¡Ja, ja, ja!... galí yadto nga cachilá, tancoloy, cay dilí mahibalo mag basa. Ang sulát baliscad ang mga letra sang iya pag uyat, cag pinangitá lang niya ang malapad nga maputí nga ualá sing tintá, cag pag curisan sang iya conó ngalan. Si Osóy. duru nga cadlao sang pag cáquitá sini sa iya, cag guin sagad sia sing oliguiát, cag pag tamayon; amó cag ma-aquig ang cachilá; tinampá niya si Osoy, nag dumug silà dayon; binunal sia sa dutá cay daug sia ni Osóy sa cusug, naca tupá ang iya olo sa bató, nag litic, cag nag tululagay sang cugó.

PRUDENCIO—¿Cag sa carón si Osóy, yadto sia sa tuion nga subong sang isa na ca tulisán?

AGUÍ—Ho-o. Tá, cay nasuguiran ta namán, dirí calang anay, haí cay pahibalo-on co si inday Isca. *(Halin.)*

PRUDENCIO—Amó galí ini ang n hunabo dirí sang

didto aco sa Manilá; cag dao nga pag ca subó man nga dumdumon yadtong malain nga nadangatan sang cailó nga Osóy. Ang cachilá, hinables sang fraile; cag ang fraile, bisan gani nga dili lamang ang filipino macag tucas sang caló sa olo con masugat silá, paga hinga lanan na nga »hiplado, escomulgado, cag filibustero, labi na si Osóy nga naca palitic sang olo sang cachilà nga hinablos sang fraile? Naca dumdum aco carón sadtong guina suguid sa libro ni Rizal, sang guin sermon sang isa ca fasile nga naga singuit sa púlpito, sing: «¡Pamati-e ninio ang guina si»ling sang santos concilios! Con ang isa »ca indio maca sugat sa dalan sa isa ca »curra, idocó ang olo cag itayá ang abaga, »agud ang amoy mag hamboy sa iya. Con »ang cura cag ang indio naga cabayó silá »nga duhá, sa sini ang indio mag dulog, cag »mag cuha sang iya salocot con caló, sa »dacù nga pag tahod; cag sa catapusan, con »ang indio naga cabayó cag ang cura naga »lacat lang, ang indio mana-og sa cabayo »cag dilí anay mag sacáy tub-tub nga ang »cura mag siling sa iya «¡sulung!» con malayó na. Amó ini ang guina siling sang santos concilios, cag ang dilì mag tuman, escomulgado sia.»

¿Cag con naga sacay abí sa carabao ang indio? ayhan ualá sing excomunion sa aeon pag bantá.

Icap-at nga guá

Si Francisca naga dalidali nga nag guá

PRUDENCIO—¡Ma-ayo nga gab-i Francisca!

FRANCISCA—Ma-ayo man nga gab-i, cag san-ó pa icao dirì mag abút?

PRUDENCIO—Ualá palamang madugay, ¿cag comosta caman?

FRANCISCA—Ma-ayo man; cag cutub sang ualá ca dirì, masubó ang panaghoy sang hangin, maminga-o ang tingog sang capispisan, cag maca balanusbó ang tanán nga acon guina panan-ao cag guina pamati-an. Cag icao, sang didto pa sa Manilá ¿naga panumdum camán guihapon sa acon? ¿ualá camán guid sa acon malimot sa sulod sadtong madugay nga mga adlao? ¡Ah! didto madamó ang mga babaye nga ma-ayo-ayo!... *(Nag subo.)*

PRUDENCIO—¿Malimot acó sa imo? ¿mapanas ca sa acon panumduman? Angimo handumanan amó guihapon ang naga buylog sa acon sa tanan nga oras, cag sia ang naga lipay sa acon mga casubó, cag naga luas sa acon sa mga calautan; ang imo handumanan, amó sia ang naga hatag sa acon sing cusúg, cag bug-os nga pag tutom sang acon mga pag to-on; cag ang imo handumanan, amó sia sa tanán nga gab-i ang acon guina tulngan, cag sa tanán nga aga ang acon guina mat-an. Sa acon damgohanon, guina penan-ao ta nga naga tindog sa baybayon

Hosted by Google

sini ngã banua, cag naga lantáo sa malayõ ngã calalao-ran, ngã guina silacan ca sang bag-o ngã casanag sa pag butlac sang adlao; guina pamati-an co ang isa ca tingug ngã malaniog, cag naga centa sang matahúm ngã mga calantahon ngã amó ang naga pueo sa acon hunáhuná, cag naga dumdum sa acon taguiposo-on, sadtong mga handumanan sang magagmay pa quitá; yadtong aton mga casadiahan, ang mga pag hinampang, cag ang tanán, ngã sadto mga nag ligad ngã lunsay mga calipayan. Guina panan-ao ta, nga naga yuhumyuhum ma aniag, ma-ambong, ngã naga daiá sang isá ca purung, cag sa olohán nacon, naga tamúd ca, sang matam-is co ngã catulugon. ¿Malimot aco sa imo? Sa mga masubó cag matagsing ngã tinguc sang capispisan, ngã naga quinanta con cahaponanon sa pag ca tunud sang adlao, guina pamati-an co ang imó tinguc ngã naga buyleg sang sa ila malo'ó, maminguao, ngã naga amát sang cadulá, cag dao naga upúd man sa pag talicúd sang adlao. Sa mga quinalas sang dahon, cag sa mga ca-amion sang cabulacan, ngã guina huyùp sang hangin cag guina dapia sa mga dalan, sa iya pag dupuydupuy con cagabihon, guina pamati-an co ang matam-is mo ngã mga pulong, cag ang imo guiniuhaua ngã naga hatag pa sing cabuhi sining acon taguiposo-on. Busá, dili ca mag dumdum ngã malimot aco sa imo bisan sa macadalí lamang.

FRANCISCA.—Cag aco malá man sa imo malimut, cay

cutub sadto nga adlao sang pag talicud mo dirí sa acon luyó, guina panumdum co icao guihapon. Guina panan-ao co, yadtong aton pag hinampang, cag pag inauay-auay, sang mga magamay pa quitá. Guina panumdum co, yadtong aton pag paligos sa isa ca bebón, nga caupud ta si Quitang, cag yadtong acon iloy...

PRUDENCIO—Nga sang pag catapus ta pag paligos nag hibí ca, cay na-aquig sia sa imo nga nag auay camó ni Quitang...

FRÁNCISCA—Tungud sadtong guin pangitá mo nga mga bulac, cag mga matahum nga dahon nga guin himo mo nga purung...

PRUDENCIO—Nga guin butang co sa imo bilidhon nga agtang...

FRANCISCA—Cag si Quitang nag hibí...

PRUDENCIO—Cay nahisá sia sa imo nga ualá sia sing iya; amó yadto nga na-aquig ang imo iloy, cag aco, amó ang nag pahipus sa cay Quitang, cag nag ulí sa inio nga duhá nga dilí na camó mag auay ¡Oh! naca dumdum man aco guihapon sini nga tanan nga dilí co malimutan.

FRANCISCA—Guina panumdum co, yadtong naga lacát na quitá sa dalan nga mapaulí sa baláy, ang imo purung nga guinhimo, hinatag co sa cay Quitang...

PRUDENCIO—Cag ang pulong mo, nga atud man sia nimo, cag mag ululutud quitá nga tatlo...

FRANCISCA—Apang icao na-aquig cag nag sungon, nga mga tatlo ca adlao nga ualá ca sa acon mag tamiao. Dilí co sadto mapungan ang acon mga luhá cag guin casubuán sing dacú sang acon ba-ot.

Hosted by Google

PRUDENCIO—Cag nag masaquit ca sadto...

FRÁNCISCA—Nag duao ca sa acon nga naga dalá sing isá ca muñeca, cag guin balusan ta, sang isa ca panid ngá dahon sang cabugao ngá nahampol sa acon olo.

PRUDENCIO—Matuod ngá tanán yanáng imo mga pinamulong, ngá subung sining aton pagquitá cag sang aton pag hambal ang iya ngá camatooran.

(Quinuhâ ang iya cartera cag binucad.) Yare angimo dahon sang cabugao ngá acon guina tipigan tubtub carón. Sa acon mga panlacatan amó ang bulóng ngá acon guina saligan. *(Pumaquitâ isá ca bulac.)* Yare ang imo bulac ngá guin hatag sang pag pa Mánilá co; amó sia ang naga lipay sa acon buót, sa mga caminga-o cag mga pagca subó. *(Isa ca guardapelo)* Cag ang upud niya sini ngá guardapelo; sa sulód niya ang larauan nimo; sia ang naga lig-on sang acon catingcasing sa paghingá-bút saatong casiga ngá iga puní sa imo sa olehe ngá mga anlao.

FRANCISCA—*(Pumaquitâ sing isa ca sulat.)* Ang mga pulong... *(Buot cuhaon ni Prudencio, apang dili niya pag ihatag.)*

PRUDENCIO—Con mga saráng...

FRANCISCA—Dilí pag itugut ang pag uyat. Ang imo sulát sa acon sang didto ca sa Manilá.

PRUDENCIO—¿Ualá na sing ibán?

FRANCISCA—¿Cag nag padalá ca pamán bala linán dirí sa acon? Dumduma con may ibán pa...

(Sa hinabi magua ang insic ngá naga dalit sang lampos cag guina hugutan ni Agui ang hapi sa liuid.)

Hosted by Google

Icalima nga guá

(Si Ghua naga uacal, gumaua sa ganhaan, cag si Agui, naga curug cumadto sa tunga ni Isca cag ni Densiong.)

Chua.—¡Lí uasay! ¡tuatsat! ¡saylimo! ¡Pha!.., ¡acon lampusìn guit uoio! ¡saylimbu! ¡tuatsat! ¡lfuasay! *(Sumulod sa luyo nga guluaan.)*

Prudencio—¿Anano Aguí ang nabanabô?

Aguí—¡Hooo... hooo... hooo!... *(Naga curug.)*

Francisca—¿Anó Aguí ang na hadlucan mo?

Aguí—Ta...a...a anay...in...ìnday...¡a...bao! na ..ga.. ia...in...ang..guin..ha...u...ua..co..dao... mamacu..sug..a..aco.. ¡Hooo.. hooo.. hooo!

Prudencio—¿Cay nga-a man nga dao sa guina taquigan na icao? ¿anó ang naquitá mó?

Aguí—Man.. man.. na.. ga panimbá a.. co.. didto... sa bobon.. cay.. ualá.. sing.. tubig... ang tadiao, na quita co ang isa ca tauo... nga nag lumpat sa corral... nag sulod sa laguerta; tu...miabao aco cag duma...la.. gan ¡abao! índay totó dao dilí na aco maca ticáng cay guin dapul aco cag maca abut sa cuarto sang insic.

Prudencio—¿Cag sa dien pumadayon ang tauo?

Aguí—Am...bút totó Den...siong cay ualá na nacon ma hibalo-e; apang. ma...ca...uat guid yadto cay naga taclús paman cag napa ngalocos ang bayô cag delargo cag dao naga caló sang burí.

Prudencio—Sa sini nga oras ualá sing macauat,

Hosted by Google

cay mĝa las ocho pa lamang; cag labí na masanag pa ang bulan; ayhan, basí panan-ao lang nimo yadto sa mĝa landong sang cahoy.

AGUÍ—¡Abac! dilì guid totô cay naquitá co nĝa tauo guid yadto cag n ga bolobali..quid pa..ga..nì..sa acon ¡Ay Dios..co! ¡abao.. guinoo san Antonio! u sa cami sa macauat.

FRANCISCA—Aguí, ¿naga anô ca? maayo pa sa imo ang babaye cay uala sing subung siná nĝa pagcatalao mo; umupud ca sa amon cay paga tan-auon ta con matuod nĝa may macauat.

AGUÍ—¡Abao, in...day! ba...sí con mĝa hi...da... cup qui...tá.

PRUDENCIO—Di í ca mag cahadlúc cay yare aco.

AGUÌ—Ambút; aco ma pabilin lang dirá sa sulód sang in-ío.

(Mahálin sila tanan, cag mag guá ang inaic.)

Ican-om ñga guá

Si Chua naga pas an sang lampus

CHUA—¡Li-uasay! ¡say limol.. ¡Jauchiau! ¡gong-gong lang AGUÌ! pa-butìc iya, tiao-tiao lang sa acon; lahoc-lahoc iya pac siling alí lang macauat, ualá man acon quitá; pac tan-ao dito sa ventaná ¡Ah! jauchiau guit, gong-gong tauo; pac munal lang acon calon, segulo henré na iiuat muhat subong. Té, pejuicio guit acon; amí, himaló namán, guadacimil, paccalí iya panquitá macauat ualá man quitá, alí lang panĝayô sa acon cuata, tamacó,

manoc, itloc, saguing.. amut con áno pa. ¡Ah! Ysica basi iya namó hannoc abuton balatian, pacgasito naman quitá sa médico, sabulong;... panquitá pa acon sa iya.

Ecapitó ñga guá

Si Osóy umulhot sa ventanà, ñga naga linĝas cag naga bulicbulic sa pag panilag, cag mag tiid tubtub macag abut sa tunĝa, ñga may pagca haalúo

Osóy—Sa carõn vare na aco diri sa sulud sang balay ni Francisca, cag guina panimahoan cona yadtong caamión sang iya mĝa bahó nĝa naga guob sa sini nĝa sulód. ¡Oh! gugma; ¡gugma nĝa carón co palamang maquilala ang imo pag dabdab diri sa sulud sining acon dughan! ¡carón co palamang ma batiagan ang alisbung sang imo cainit nĝa naga silabo sa acon casing-casing! ¡cag carón co palamang ma quitá ang cabascug sang imo mĝa cusúg, nĝa ualá sing maca balabag con dili ang camatayon! ¡Francisca! ¡Francisca! nĝa guin guincanan sining acon mĝa cas quitán. ¿Sin-ó ang maga lipay sa acon? ¿Sin-o ang maga unung sa acon? ¿cag sin-õ ang maga buylog sang acon cahimtanĝan tubtub sa camatayon? Sa sugõ sang acon capalaran. *(Binayao ang puñal,)* maga upud ca sa acon sa gahum sini nĝa binĝanibang; cag maga buylog ca sa pag sgum sang aton cahimayaan sa tanĝá sang malitõng nĝa

talon. Didto, ualá sing guardiacivil nga maga tublág sang aton calipay; cag didto, ualá sing maga pigus sang aton taguipo-so-on; subung quitá sadtong mga usá nga naga duludinalagan, luas sa mga magamó nga pagbulut-an, cag sa tanan nga cagamhanan; subung quitá sadtong naga linupadlupad nga mga capispisan, nga naga quinanta cag naga himayá sang mahusay nila nga pagcahimtang ¡Oh! Francisca, ¡Francisca! carón nga gab-i, maga upód guid icao sa acon; con dili sa mga mahemoc nga mga hambalanon, sa gahúm sang mga cusug sining acon butcon. *(Manilag).* Apang... dao may tauo nga naga pacarí... cag basí con aco ang maquit-an. Mabalic aco anay cag manilag sa luas siná nga ventana, cag hulatôn co nga si Francisca mag isá lamang dirí nga ualá sia sing upúd.

(Bumalic sa guin halinan niya nga ventana.)

Icaualo nga guá

Sí Francisca cag si Roquita dumayon pumungeó.

ROQUITA—Pabaya-an ta didto si Densiong nga naga suguilanon silá sang imo amáy, cag dirí quitá man ang maga hambalanay. ¿Naca hibalô ca? nga si Densiong ualá lamang madugay sa baláy sang iya caina pag abút, cay na naog nga pumacarí dirí, cag dao sa dili mahimtang nga acon la-

mang guina panilagan. ¡Ang iya pagdum-dum sa imo, nga dao subung camán sadtong isá niya ca utud! Nag pulong sia sa acon sang naga panaug na, nga mag apas aco dirí; cag sang pag sampot co dirá sa hagdán, nasugat co si Aguí nga naga curug, cag nag suguid sa acon nga may naquitá sia nga malain nga tauo.

FRÁNCISCA—Hoo; amó yadto ang guin quinagahud dirí; apang butig man lamang, cay pananao lang balá niya yadto; cag dilì na masapac inâ si Aguì, cay lacás guid sa camahadlucon.

ROQUITA—Matuod; cag lainón co carón ang acon iga hambal, cay may iga paqui-ana aco sa imo ¿Anó ang amay mo, dao ualá namán sia balá sing caaquig sa cay Densiong, sadtong sulát nga guin butang-butang sang baniagá nga Osóy?

FRÁNCISCA—Ualá na, sang guilayón nga acon pagca sayud nga amó yadto ang guin guicanan sang iya pag bunal cay Aguí; cay acon sia guin asoyan nga yadto nga sulát, buhat sang tauo nga maluib, cag dilí buhat ni Densiong, nga ualá sing taguiposoon nga subong sa cay Osóy. ¿Naquitá mo ang pag baton carón sang acon amay cay Densiong didto sa iya sulud? Maquilala nga dao naga pangayó sia sing patanad cay naca-tamúd sang iya sayúp sa pag patì sadtong baniagá nga buhat sang isá ca maluib cag talamayon.

ROQUITA—Amó iní, ang pag palangá sang isa ca matuod nga amay.

FRANCISCA—¡Isa ca matuod nga amay! *(Nag subá.)*

Hosted by Google

ROQUITA—¿Cay nga-a nag subó ca? ¿anó ang cabandanan nga nag subong ca sinâ?

FRANCISCA—¡Guin tandug mo, ang labing mapigao sang masubó co nga handumanan!

ROQUITA—¡Tungud sa anó pinalangá co? Dili aco maca asoy sang imo guina pamulong con anô ang cahologan. ¿saráng mo aco ma suguiran cag ma talastasan sing ma-ayo sinang guinacasubô mo?

FRANCISCA—¡Ay, Quitang! ¡Bulahan ca nga nacaquitá sang matuod mo nga!...

ROQUITA—¿Sa cay Densiong? ¿Ualá balá sia dirí?

FRANCISCA—Dilí amó iná ang buót co sa imo iga hambal. May guina tipigan aco sing maayo sa suiúd sining acon dughan nga ualá co icag suguid sa imo, cag bisan sa cay sin-ó, cutub sang pagcamatay pa sadton acon iloy. Busa sa carón, cay buot caguid masayud, cag cay naquilala co ang imo taguiposo-on nga matinlô cag ualá sing dagtá ang pag higugma sa acon, icao subung sang acon utu-, paga asuyan ta sang acon cahimtanga.

ROQUITA—Asuye aco hinigugma co, cag isuguid sa acon nga dilí ca mag panduhaduha, cay maga buylog aco sang imo casaquitan, con casaquit yanang imo guina huptan.

FRANCISCA—Salamat bilidhon nga taguiposo-on; cag pamatian mo cay paga suguiran ta sini. Guina siling co caina nga bulahan ca nga nacaquita sadto nga calipay.

ROQUITA—¿Cag ang inato, dili balá sia ang imo amay? *(Sa daco nga catinga-an.)*

FRANCISCA—Dilí iná amô, cay ang matuod co nga

amay, ualá aco maca quitá, cay namatáy sa malayó nga mga dutá.

ROQUITA—¿Cay nga-a man nga nacasayud ca sini nga tanan?

FRANCISCA—Sang ualá pa mapatáy ang acon iloy, nga naga masaquit palamang sia, guin tauág aco niya cag pinapungcó sa iya luyó. Tumunghol sa acon sang isa ca sulát, cag mamulong sing amó ini: «Yare ini nga sulát, imo halungan nga subong sang pag tipig co cutub pa sang imo pag catauo.» Sa guilayón, acon binaton nga naga palanagurug ang acon calauasan. Ang acon iloy, pumadayon sang iya mga pag pulong, cag sa catapusan nahibaloan co, nga ang insic dili matuod nacon nga amáy.

ROQUITA—¿Sin-ó man ang matuod mo nga amáy?

FRANCISCA—Ang matuod co nga amáy namatáy didto sa Camarines.

ROQUITA—¿Cag ang imo ilóy sang nabalo na sia, amó ang pag bana niya sa insic?

FRANCISCA—Dili amó iná, con di subung sini pamati-an mo. Sang naga edad na aco sing mga anum cabulan, ang acon ilóy guin pangasaua sang insic; apang, may mga pinanug-an sia sa acon amáy, amó cag iya padalhán sing sulát sa pagpahibaló sang iya dirí cahimtangan. Ang amáy co, bumalus guilayón, nga naga pangayó sing patauad sang iya sayup sa acon ualay palad nga iloy, cag naga siling nga sarang na macag bana ang iloy co, sa paga ihatag sang langit nga maca pabulahan sa iya, cay sia didto sa Camarines, may asaua, cag mga cabata-an.

Hosted by Google

ROQUITA—¿Sa dien carón inà nga sulát, yará sa imo?

FRANCISCA—Amó ang guin bilín sa acon sang ilõy co, sang ualá pa sia mapatáy, cag may upód pa nga isa ca larauan sang acon amáy, nga na laquip cag na tagó sa sulùd sang isá ca carmen nga amó ining yare sa acon dughan *(Pinaquitá)*

ROQUITA—¿Sarang mo sa acon mapaquitá Francisca?

FRANCISCA—Icao lamang amó ang acon guin saligan sining acon guina huptan sing dugay na nga mga adlao; busá, sa carón yare basaha ang sulát sang acon amáy. cag tan-auá ang iya larauan, agud magmatuod ca sang acon sa imo mga guin pamulong.

(Binaton ni Roquita ang carmen, cag bucaron; sang pagca quitá niya guilayón sang larauan, na quibút cag sumiling.)

ROQUITA—¿Matuod Francisca, nga ini nga larauan iya sang imo amay?..

FRANCISCA—Naga panduhaduha ca, sang acon sa imo mga guina suguid? Basaha ang iya sulát agud nga imo mahibalo-an.

ROQUITA—*(Sa luás)* ¿Nag sayùp aco ayhan?

(Binasa ni Roquita ang sulát cag sang pagcatapus mamulong.)

(Sa luás. ¿Isa eo lamang ini ca damgo, con ayhan matuod ini nga nag cahanabũ? ¡Oh! mga langit, ¡Oh! Dios co, ayhán imo na ini nga tanán pag buót...) Sa carón Francisca, cay guin hatag mo sa acon ang dacú nga pag salig sang imo mga guin suguid, paga asopan tamán sang amon ni Dansiong guin halinan.

(¡Oh! guinoo, hatagui áco sing cusùg nga macag tapus.) Cami ni Densiong dilí taga dirí sa inio banua, con dí yadtong amon amáy. Iní sia, naga dalá sadto sing madamó nga mga baliguiá sa Camarines, cag nadugay ang iya pag puyó didto, tubtub nga naca pangasaua sang olehe acon ilóy. Sang naga edad na aco sing duha ca tuig, cag si Densiong apat, na ilo camì sa amon amáy, cay ang langit dilí mag tugut nga cami macaquilala sing maayo sa iya; busá, dilí ca magdumdum nga icao lamang ang ualá macaquitá sang imo amáy. Sang camí nalamang sang amon ilóy, ang utud sadtong acon amáy nga maayo ang pagca butang dirí, cag ualá sing asaua, na looy didto sa amon, guin dalá camì nga tanán dirí, cag amó ang amon guin paca amáy tubtub sa iya man pagca patáy. Busá, Francisca, dilí ca maquibút, cay may iga suguid pa aco sa imo: ini nga larauan, si Densiong may iya sing subung guid sini, nga guin hatag sang amon ilóy, cag iya carón guina tipigan; cag iní nga sulát, ang ngalan cag ang tag-iya, amó yadtong amon amáy. Sa carón Francisca, sa ualay duha-duha *(Humacus.)* ¡Utod co icao nga matuod, cay ang imo amay amó man ang sa acon! *(Nag hacua sing madugay.)*

FRANCISCA—*(Dungán man nga humacus.)* ¡Utod co amó ni Densiong, cag mag ulutud galí quitá nga tutol..

ROSUITA—¡Francisca, utod co nga hinigugma! Ang langit amó ang nag baot sining ston ca-

rón ngã pag quililala, cag ang áton amáy cutub di to sa cahitaasan naga tamúd ca õn sa dacú ngã calipay sining aton p ghimâya.

FRANCISCA—¡Cag ang acon iloy!.., *(Nasubú.)*

ROQUITA—Apang si Densi ng, ualá pa sini macasayud; acon didto pa híbaloon, cag dalhón co ini ngã sulát, cag ini ngã larauan, agud iya maquitá cag iya maquilala ang casanag sini ngã mga camatooran.

(Dumayon cag sumulùd si Roquita, cag si Francisca nag pungeó nga naga padalum sang iya paingine. Sa ualá madugay, umulhót ang olo ni Osoy sa ventaná, cag sa amát-amát, gumuá ang bilog ngã lauas; nag lacad sa ventaná, naga tiid sa labing hinay ngã pag ticáng, cag sa hinalí dinacúp si Isca sa camút, ngã naquibát sing dacú.)

Icasiam ñga guá

Si Osóy naga bayao sang puñal sa atubangan ni Francisca, cag ini naga curug sa cahadlúc

OSÓY—¡Con suminguít ca matapus ang imo cabuhí!... Dilí co tuyó ang pag patáy sa imo, con dì nag carí aco ngã naga sugat, agud umupud ca sa acon cag bumuylog, sa pag lipay sang maminĝao co ngã cahimtangan didto sa acon guina puy-an. ¡Icao ang guin guicanan sang acon masubó ngã capalaran! ¡Icao ang guin guicanan sang pag puyõ co didto sa talon sing mga ualó na carón ca bulan! ¡Oh! Francisca; con dilí tunĝud sa imo, ualá co madanĝat ini ngã mga caminĝauan; con dilí tunĝud sang

acon pag higugma sa imo, ualá matubu-i sing cusúg ang acon mga butcon. sapag bunal sa dutá sadtong lauas sang bugalõn cag baniagá ngã cachilá. Ang gugma co, amó ang nag buong sa baló, sang olo. sadtong macahas ngã nag mitlang sa pag pangãyõ sang imo bilidhon ngã mga camut; sadtong macahas ngã buot maga agum sang calipay sa pag sapnay sa iya mga butcon, sang mutia sining cabuhí nacon, ¡Upud ca sa acon Francisca!

FRANCISCA—¿Sí sin-õ ca balá? ¿cag con matuod ang imo pag higugma, macag batás ca mag buhat sing subong sa pag lugus sang cabubut-on sang isa ca babaye ngã ualá sing luyag sa imo? (¡Oh! Dios co, luasa aco sa mga camut sini ngã tauo.)

OSÓY—Hipus ca; dilí ca mag cagahud, cay con may tauo dirì ngã macabatí. matapus guilayon ang imo cabuhí: Umupúd ca sa ácon, cay didto sa talon, maga tan-ao ca sang acon calipay, cag maga agum sa tungá sadtong calinóng ngã ualá sing maga tublág sa aton. Sa tungá sadtong maca tilingala ngã buhat sang matuod ngã macagagahum. Ang imo olo, paga punihan co sang mga matinló, matahum, cag labing maamión ngã mga bulac. Ang mga capispisan, sa dacung casadia, maga calanta cag maga palaíndis-índis sang malanióg cag matahum nila ngã mga tingug, sa pag ambahan sa imo. Ang mga cacahuyan, sa mabugnao nila ngã mga handong, ang ila mga dahon maga sagáng sang init sapag tabon sa imo sa dacú ngã pag tahud; maga

Hosted by Google

taniag sa imo cag maga hatag sang ila matingas, matam-is, cag macai ilá nga mga bunga. Ang mga hilamón, sa ila mga maambong cag mahomoc nga mga dahon, maga yaub sa pag palapac sa imo mga tiel, cag magahalad sa imo sing higdaan. Ang mga subá, sa mga matahum nila nga mga pangpang, maga tudló sa imo sang ila tuburán, nga maga dulot sang mabugnao, matinlo, matin-ao, cag ulay nga mga tubig. Upud ca sa acon Francisca, cay didto, icao ang Diwa, ang caaniag, ang calipay, cag ang cabuhí pa sining acon masulub-on nga taguiposo-on.

FRANCISCA—¿Icao si Osóy? dilí angay nga maghimó ca sing subung siná, con matuod ang imo pag higugma sa acon; dapat nga pagtahoron mo ang acon capigao, caluya, cag ang acon cadunganan; tahoron mo ang acon pagcababaye, cag tahoron man nimo ang acon taguiposo-on bisan con ualá guid sa imo mahigugma.

OSÓY—¡Baniagá nga babaye!... ¡Dilí mahimó nga mahulug ca sa mga camut sang ibán, cay maga balabag ang imo camatayon.

FRANCISCA—*(Lumuhod.)* Osóy; con matuod nga icao may taguiposo-on sa sulud siná nga dughan, ¿paga patiua guid nimo aco? *Tumanglá sa langit.)* ¡Oh! iloy sang Dios cag iloy común, ¡tabangi aco cag luasa sa sini nga oras!

OSÓY—Dilí aco mag patáy sa imo, cag paga tahoron ta con umupud calamang sa acon. Pag tindúg ca putlí nga binulac sining mga dutà sa sidlangan. Ang imo guiniinhana, saga

pangamión ñga subong sadtong mga cabulacan sa talon, ñga naga hulat sa imo. Ang imo tinñug may caloló, subong sadtong pagtaghoy sang hanñin, sa malinung ñga cagab-ihon. Ang imo mga matá, may calipay, ñga naga hatag sing cabuhí. Upúd ca, upùd sa acon, mutiá ñga bilidhen sang mga bisayá; upúd ca himayá, cag casadia: sadtong masubó cag maminñao ñga acon guina puy-án. Tan-auá ang sanag sang bulan ñga naga lapús sa siná ñga ventaná ¿naquitá mo? Didto, sa tunña sang mga sampaga cag ilangilang maga bana-ag ca cag maga uag-uag sing calipay, subong sinang bulan. Busá, ¡upúd ca sa acon Francisca!... *(Dao sa lipúug na.)*

(Buot ñga mahácus cay Francisca, cag ini tinieúang sia.)

Francisca—¡Palayó ca, maluíb!

Osóy—¡Hipus! dilí ca mag singuìt, agud ini ñga hinñahiban dilí mag lapús sa imo dughan. Ang acon gugma amó ang nag carí, sa pag cuhá sa imo, patáy con buhí. ¡Busa, umupud ca sa acon Francisca!

Francisca—¡Ang gugma sang maluíb!..

Osoy—Ang maluíb? *(Sadaeú ñga caaquig.)*

Francisca—¡Oh! Dios co; con amó na iní ang acon oras, pag patauara ang calag co!...

(Sa sini maghocandol sa sulod sang insic)

Osóy.—Dilí taná pag usican ang oras, umupud ca sa acon, con mamatáy man diri.

(Dinumug si Francisca, cag guina guyud pacadto nayon sa may ventaná. Si Francisca naga singuit.)

Francisca—¡Ang maluíb! ¡ang malaib!...

Osóy—¡Upùd ca! ¡upúd ca!

Hosted by Google

FRÁNCISCA—¡Ang maluib! ¡ang malu... } *(Dungan ining*
OSÓY—¡Upud ca! ¡up... } *duhaca hambal)*

(Uala na sila macag tapus pag bungát cag napu-ót sa hinalí ang ila mga guina singuit cay ang puñal ni Osóy umalup na sa dughan ni Francisca. Ini, napucan sang pag tupá sang puñal, sa iya dughan. Si Osóy guinabút ang puñal, binayao cag pag sidingón ang dugó; guin tan-ao niya sing maayo si Francisca con patáy na, cag sang ualá madugay, gumua si Prudencio nga guina buyutan ni Roquita sa butcon.)

PRUDENCIO—¡Dios co! ¿anano ini nga pagcabutang?

(Si Osóy sang pagca quita cay Prudencio dumalagan, nga malocso sa ventaná; apang nanumbalic, cag mag hamag cay Prudencio nga naga lagás man sa iya. Si Roquita nag sucsuc sa higad, lumuhod cag tinacúp ang iya duha ca camút, cag tumang-lá sa langit. Si Prudencio naga dumug silá ni Osóy, na agao niya ang puñal, na pucan si Osóy, cag pinagsúc ni Prudencio ang puñal sa dughan ni Osoy. Sang paggabut niya, cag sang pagcatapus pagtan-ao sing maayo nga si Osóy patáy na, pumalapit cag mag quilala cay Francisca.

PRUDENCIO—¿Sin-ó ini ang acon guina panan-ao? ¿sin-ó ining naga pugaáng sang dugó ang iya dughan? *(Mag tan-ao.)* ¡Si Francisca! ¡si Francisca nga ocon hinigugma amó ining na patáy! ¡ang utud co! ¡ang a... con... u,... *(Na ualaan sing panumduman.)*

Nabuy-an ang puñal cag sa inanáy ma pucán. Si Roquita pumalapit nga naga sulongorút na asg buhóc cag mamulong nga naga tamád sa naga halamiang.)

ROQUITA—¡Amó ini:

«Ang gugma sang maluib!»

(TELON)

Hosted by Google

Catapusan sang drama

Hosted by Google

Ang nabantalá sa mga periodicos

ILOILO «EL TIEMPO» N.o 487.

En Molo

El estreno en Molo del drama en bisaya *Ang gugma sang maluib* fué un verdadero triunfo para el joven autor Sr. Angel Magahum.

El teatro, estaba lleno de bote en bote, y en él vimos á todas las familias distinguidas del vecino pueblo.

La obra es nueva original, y en bisaya, y muchos acudieron á su estreno para aplaudirla ó censurarla.

Hasta ahora, por desgracia, en teatros bisayas de áquí, no se han visto más que representaciones del *moromoro*, que, si divierte á la gente menuda, háce en cambio pasar muy malos ratos á los que desean nuestro progreso.

Pues bien, el Sr. Magahum, nos hizo ver anoche un verdadero drama en bisaya que hiere de muerte al «moro-moro» y que demuestra que su autor está llamado á ser uno de los reformadores de nuestro teatro.

No tenemos tiempo ni disponemos de espacio para escribir la crítica de la obra, por lo que nos limitamos á consignar nuestras impresiones conformes con las del público.

Este aplaudió y comentó muy favorablemente los personajes representados, los cuales resultaron verdaderos y reales en muchas partes de Filipinas, allá hacia los años anteriores á la caida del gobierno español. Algunos dicen que el argumento de la obra esta calcado sobre un hecho histórico acaecido hará hoy unos 10 años en uno de los pueblos de esta provincia. Lo cierto es, que algunos toques dados por el Sr. Magahum son de mano maestra.

El discurso de prelusión, que está escrito en bisaya siligranado, preparó el ánimo del público.

En los tres actos, de que se compone la obra y durante los cuales el interés del público estuvo sostenido, las impresiones fueron graduándose hasta llegar el final trágico que sobrecogió el ánimo de la concurrencia.

En punto á lenguaje, el Sr. Magahum ha dado á conocer en *Ang gugma sang maluib*, que el bisaya tiene unas bellezas que envidiarian otros idiomas. Habla el «hiligaynon»

Hosted by Google

Hosted by Google